

016:61

A 48

АКАДЕМИК
АРСТАНБЕК МУРЗАЛИЕВ

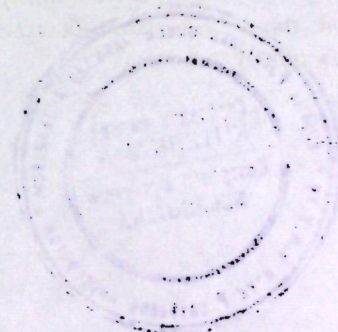
90

АКАДЕМИК
АРСТАНБЕК МУРЗАЛИЕВ

90

с 130

Бишкек - 2021

016: 61
А - 48

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5
А 90

А 90 Академик Арстанбек Мурзалиев 90. /Түз. Ш. Тагаев.
- Б.: «MirAs print», 2021 - 96 б.

Медицина илимдеринин доктору, профессор, УИАнын академиги Арстанбек Мурзалиев жөнүндөгү бул мааракелик басылмага анын инсандыгы, илимпоздугу, жасаган иштери жана жалпы илимий чыгармачылыгы жөнүндөгү кесиптештеринин, досторунун, эмгек жамаатынын, окуучуларынын, замандаштарынын макалалары, ырлары жана каалоолору киргизилди

Басылма академиктин илимий ишмердигин изилдөөгө максат кылган жаш окумуштууларга, студенттерге жана жалпы медицина кызматкерлерине, окуучуларга табылгыс өзөктүү материал болуп берет деп ишеним артууга болот.

664848

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5

© Түз. Ш. Тагаев, 2021

Кириш сөз

Кыргыздан чыккан эң алгачкы невролог

Арстанбек Мурзалиев 1931-жылдын 15-майында Ысык-Ата районуна караштуу Тогуз-Булак айылында жарыкка келген. Кудай буюруп академик быйыл торколуу 90 жашка чыгып туугандарынын, кесиптештеринин арасында урмат сыйы артып отурган кези. 90 жаш деген бул дээрлик бир кылымга тете жашоо эмеспи, мындай узак жашоо кешиги баарына эле буюрбаса керек. Элдин алкышы, журттун батасы тийген киши балким ушундай узак жашаса керек. Бүтүндөй өмүрүн кыргыз элинин саламаттыгына арнаган инсан ар дайым урмат сыйдын үстүндө болушу шарт.

Биз Кыргыз Улуттук илимдер академиясынын академиги, медицина илимдеринин доктору, профессор Арстанбек Мурзалиевичтин басып өткөн жолу, жасаган илимий иштери, жетектеген мамлекеттик кызматтары ж.б.у.с. тууралуу төмөндө кенен токтолуп, сөз кылабыз жана ал тууралуу кесиптештери да кенен эскерет. Мен академиктин баскан жолун, жасаган иштерин изилдеп, А. Мурзалиевти жакындан тааныгандардан академик тууралуу маалымат топтоодо көптөгөн жаңылыктарга дуушар болдум. Арстанбек Мурзалиевичтин айрым бир жасаган илимий иштери, элге жасаган жардамдары, өз элинин саламаттыгына көргөн камкордугуна абдан ыраазы болсом, экинчиден ушундай чоң иштерди жасаса дагы эмне үчүн башкалардай болуп "Мына, мен мындай ишти жасадым" деп, өзүн элге көр-

сөтпөй, бүгүнкү замандын тили менен айтканда өзүн-өзү мактоодон өтө оолак экенине тан бердим.

Арстанбек Мурзалиевичтин кыргыз медицинасынын өсүп-өнүгүүсүнө кошкон салымы зор. Чындыгында кыргыз медицинасы анын ичинде неврология кызматынын кош канатын көкөлөткөндөрдүн негиздөөчүсү да, сап башында турган киши да өзү болуп саналат. Медицинадагы эң оор, эң көйгөйлүү тармактарынын бири болуп саналган неврология кызматы бүгүнкү күнү абдан жакшы жетишкендиктерге жетишүүдө десек болот. Кыргызстандагы медицина тармагынын өсүшүнө, калыптанышына жана өз учурунда эң мыкты көрсөткүчтөргө чыгуусуна салым кошкон академиктердин башында турат.

Билим берүү тармагында да Арстанбек Мурзалиевич ат көтөргүс иштерди аткара алды, өзгөчө кыйынчылык, экономикалык каатчылык каптаган мезгилде КММАны талкалатып таратып жибербей, шуруга тизгендей бир салмакта кармап тургандыгы бул инсандын мыкты жетекчи жана ак иштеген адам экендигин айгинелеп турат. Анткени мындай каатчылык турмушта КММАнын жалпы жамаатын айлык акы менен камсыздап, алардын жумуштан кетүүсүнө жеткирбегенге аракет кылып, материалдык-техникалык жактан камсыздап туруунун өзү эле эмне деген эрдикти талап кылат.

Ал эми жаштарга билим берүү, аларды окутуу азабын жон териси менен тарткан киши гана жакшы түшүнөт. Арстанбек Мурзалиевич өтө көптөгөн жылдар боюу неврология кафедрасын жетектеп, жаштарга билимин берип иштеп келди. Аны менен бирге илим изилдөө иштерине бүгүнкү күнгө чейин кызыгып. Азыркы тапта да илимий иштер тууралуу аракеттери токтоп калган жок. Окутуу иштери менен шайкеш илимий иштерге убакыт табуу,

изденүү абдан көп эмгек менен энергияны талап кылат. А. Мурзалиевдин түгөнбөгөн энергиясы, эринбей иштегени башкалардан айырмаланып тургандай.

КММАда илимий иштер боюнча проректор, андан соң ректорлук кызматты аркалады. Дал ушул жылдары алгылыктуу бир топ иштер жасалып, жетишкендиктер болгон. Ал өзгөчө мугалимдерге жакшы шарт түзүүгө, студенттердин мыкты билим алуусуна бар күчүн жумшап, өз аракетин аябаган. Анын студенттери, кесиптештери азыр да жасаган мыкты иштери, адамгерчилиги, билимдүүлүгү боюнча кубануу менен айтып жатышат.

Кайсы гана невропатолог болбосун А. Мурзалиев менен иштешип же андан кеп-кеңеш алган болот. Канчалаган жаштарды окутуп, тарбиялап илим жолуна салды. Алардын алды академик, КРнын Баатыры, илимдин кандидаты, доктору, профессору болушкан. Канчалаган окуучулары чет өлкөлөрдө ийгиликтүү иштеп жүрүшсө, канчалаган окуучулары кыргыз медицинасында өз ордун таап, элге кызмат кылып, неврология кызматын алдыга сүрөп баратышат. Илимге кызыккан жаштарды А. Мурзалиев абдан жакшы кубаттап, ар тараптан колдоо көрсөтүп, кеңешин берип келген, жардам сураган жаштардан убактысын аяп качкан эмес, кайра аларга болушунча жардамын берип көзүн ачкан. Ошол себептен улам дагы Арстанбек Мурзалиевичтин кесиптештеринин арасында кадыр баркы бийик, урмат сыйы жогору десек жаңылышпайбыз. Дал ошол үчүн биз Арстанбек Мурзалиевди неврологдордун атасы десек туура болот. Ата өз балдарына кандай кам көрүп, кандай жакшы көрүп өстүрсө, Арстанбек Мурзалиевич да өз шакирттерин балдарындай көрүп, аларга ар тараптан колдоо берип келгендигин азыркы кезде окуучулары айтып, ырахматын билдирип жатышат.

Арстанбек Мурзалиев жаш кезинен тартып жалаң жакшы кызматтарда, жетекчилик орундарда иштеп келген. Ректор, кафедра башчысы, проректор, депутат ж.б. андыктан ар дайым ошондой жогорку кызматтагылар менен до-стошуп, карым-катышы абдан көп болгон. Ошондой болсо да, Арстанбек Мурзалиевич өзүнө окшоп чоң кызматтарда отургандар менен айырмаланып турат. Айрым бир киши-лер жогорку кызматка барганда элге эмес, жеке өзүнө кам көрүп, материалдык жактан байып, элди унутуп калганын азыркы турумушубузда көрүп келатабыз. Арстанбек Мур-залиевич алардай болуп өзүнө материалдык жактан кам көргөн эмес экен, ал эл үчүн гана иштегендигине баары күбө. Биздин жетекчилердин баары Арстанбек Мурзалие-вичтей ак иштесе, Кыргызстан алда качан өнүгүп кеткен болосо керек деген ойго келдим.

Жетимиш жылдык өмүрүн, бүтүндөй жаштыгын, убак-тысын медицинага арнады. Баарынан да өз жумушун биринчи орунга коюп, жумуш дегенде жан дилин аябай иштеди, кызмат кылды. Жаштарды тарбиялап өзүнүн мек-тебин түзүүгө жетишти, канчалаган шакирттерди даярдап талпынтып учурду. Айтор медицинада дагы, өмүрүндө дагы кыргыз элине кыла турган кызматын, милдетин то-лугу менен аткара алды десек болот.

Өз учурунда коомдук иш болобу, илимий иштер боло-боу активдүү катышып, эл үчүн жан аябай кызмат кылган академик Арстанбек Мурзалиевич бүгүн дөөлөттүү кары-лыктын төрүндө отурган кези. Бул ар бир адам баласы-нын жете турган мезгили эмеспи. Мен Арстанбек Мурза-лиевичтин үйүнө барып, академик менен сүйлөшүп оту-руп көздөрүнөн көп нерселерди туйгандай болдум. Ооба, жаштыгын кимдер гана эстебейт, өткөн өмүрүнөн сүйлөп отуруп жаш кезин, тыным албай шарактап кайнап иште-

ген жылдарын айтпаса да эстеп, ичи ачышып тургандай сездим.

Арстанбек Мурзалиевич жасаган иштерин өзү айтып, башкалардай мактаныч менен жарыялабаса деле анын жа-саган жакшылыгын, мыкты иштерин өзүнүн окуучулары, кесиптештери жалпы кыргыз журтчулугу жакшы билет жана унутпайт. Андыктан А. Мурзалиев биздин замандын залкар кишилеринин бири, тарыхта аты, жасаган иши кала турган кемеңгер инсан. Албетте, кыргыз неврологиясына мындан кийин Арстанбек Мурзалиевичтей залкар невро-лог, таланттуу илимий врачтар кайра жаралат бекен?! Ал-бетте, анын баары азырынча табышмак, андыктан колдо бар алтындын баркына жетип, академик Арстанбек Мур-залиевичти кадырлап-кастарлап, эмгегин баалай жүрсөк.

Шайырбек ТАГАЕВ

Саламаттык сактоонун мыкты кызматкери

Арстанбек кыргыз эли үчүн өзүнүн милдетин толугу менен аткарып берди

Мен Арстанбекти бала чактан бери билем, тактап айтканда 1946-жылдан бери билем. Экөөбүз бирге окуп, чогуу иштеп, тең карып ушул күнгө жетип отурабыз. 1945-жылы согуш бүттү, 1946-жылы биз мединститука келгенбиз. Ал кезде мединститутта И. Ахунбаевден башка бир да кыргыз врач жок болчу. Кыргыз кадрларынын жоктугунан улам ар бир региондон атайын 160дай баланы чогултту. Келгендердин дээрлик баары айыл жеринен келишти, согуш маалы болсо мектепте орус тилден мугалим жок. Ал кезде мугалимдер бизге шумдук көрүнчү, көрсө мектептеги мугалимдер эптеп тамга таанып, окуп жазганды билген кишилер болгон экен. Биз мединститутка эптеп эле кат таанып келгенибизди кийин түшүндүм.

Бизди абдан жакшы кабыл алды. Жатакана берди, ошентип окуп калдык. Күзгө чейин жылаң аяк жүргөнбүз, орусча “да”, “нет” деген сөздү билчү эмесмин Арстанбек деле ошондой болчу. Биздин студенттик күндөр оор болду, согуштан кийинки ачарчылык маалы бир күнгө 500 гр нандан башка бир да тамак-аш жок. Биз айылдан бир каптан арпа талкан ала келип, аны ысык сууга чылап жеп жүрдүк, ошол бизди сактап калды. Ачка болсок да тырышып жүрө бергенбиз, анткени эч нерсе жок болчу. Биз Арстанбек экөөбүз ошентип кыйынчылыктарга карабай жүрүп окуганбыз.

Ал кезде мединститутта мугалимдердин көбү Украинадан көчүп келген, кыргыз тилинде бир да китеп жок. Үчүнчү курска чейин маанисин түшүнбөй эле жаттап алчубуз. Ошентип аракет кылып жүрүп окудук, бизге жакшы жардам кылгандар дагы болду.

Биз окууну аяктаганда мединститутта И. Ахунбаев ректор болуп калды. Кыргыздардан 75тей бала окууну аяктадык, калгандары кыйналгандан улам окубай кетип калышкан. И. Ахунбаев бүтүрүүчүлөрдү кабинетине чакырды да Москва, Ленинград, Киевге аспирантурага, ординатурага орун бар экенин айтты. Ошентип балдарды бөлүштүрүп, аспирантурага алты орун болгондуктан алтоосу кетти. Ал эми клиникалык ординатурага болсо Арстанбек Москвага кетти, мен хирург болом деп калып калган болчум. Арстанбек Москвадан ийгиликтүү окуп, докторантурасын да жакшы бүтүрүп кайра келди. Биздин курсташтардын арасында эң биринчи илимдин доктору Арстанбек Мурзалиев болду.

Ал неврология кафедрасын абдан көп жылдар боюу жетектеп иштеди, нерв ооруларын изилдөө, аларды дарылоо, жаштарды окутуп аларга билим берүү, илимдин кандидаттарын даярдоо ж.б. азаптын азабы, неврология кызматына Арстанбек өтө чоң эмгек кылып берди. КГМАда илимий иштер боюнча проректор болду, кийин он жыл ректор болуп иштеди. Эки жолу Жогорку Советтин депутаты да болуп эмгектенди. Арстанбек эч кимге катуу айтпаганы менен өтө ишмер болчу, бир эле илмий изилдөө иштерине эмес, жетекчилик, коомдук иштерди убактысында жакшы аткарды.

Биз Арстанбек экөөбүз бири-бирибизди беш колдой тең жашы билебиз, 74 жылдан бери бирге жакын достордон теңтуш болуп келатабыз. Бир да жолу бири-бирибизге “сен” деп сүйлөгөн эмеспиз. Арстанбектин мүнөзү укмуш жакшы алтын сапат десем болот, токтоо, бир да кишиге катуу айтпайт. Керек болсо, бир чапсаң да оозунан жаман сөз чыгарбайт, ушунчалык сабырдуу, токтоо, ар бир айткан сөзү орундуу киши. Мен ага катуу тамашалайм, ал менин

тамашамды жакшы көтөрөт. Абдан ачык тамашалашабыз, мен хирургмун экөөбүздүн мүнөзүбүз такыр башка-башка. Менин мүнөзүм абдан чукул, орой ж.б. баары бар, Арстанбекте андай орой сапат жок.

Мен мындай мүнөз менен невропатолог болуп бир күн да иштей албайт болчум. Арстанбекке “сени Кудай атайын неврология үчүн жаратса керек, кантип чыдап иштеп жүрөсүң?” деп тамаша кылам. Себеби, нерв ооруларынын арасында ар кандай кишилер болот, турмуш-шартка каратабы элдин арасында нерв оорулары өтө көп. Аларга бир нерсе түшүндүрүү оңой эмес, ошонун баарына Арстанбек чыдап иштеди. Арстанбек 74 жылдан бери эч бир өзгөрбөстөн бир калыпта келе жатат, анын сабырдуулугуна ушунчалык баа берип таң калам.

Экөөбүз медицинада 69 жылдан бери иштеп келе жатабыз, окууну бирге бүткөндөрдүн арасында мен билгенден Арстанбек экөөбүз эле калдык, калгандары каза болду баары. Кудайга ыраазымын, Арстанбек экөөбүз курс боюнча академик болдук. Бул биздин эмгегибиз, бизде жогорку сыйлыктардын баары бар, биз аларды сатып алган жокпуз, жасаган ишибиз, эмгегибиз менен жеттик.

Нерв ооруларын изилдеп, алардын дартын аныктоо, аны айыктыруу чынында абдан татаал, алардын арасында абдан оор абалда келгендери болот. Мына ошолордун көпчүлүгүн невропатологдор дарылап айыктырышат. Арстанбек экөөбүзгө элдин батасы тийдиби, Кудай аядыбы мен 94кө, Арстанбек 90го чыкты. Мен ага кээде тамаша кылам: “Сен кандайча менден кичүүсүң, ушу сен менден улуу болсоң керек” деп күлүп калабыз. Бир жолу көчөдө отуруп, азыр отүп бараткандардан “Кимибиз улуу көрүнөбүз?” деп, сурайм десем “Албетте мен да” деп айтат. Анда эмне менден төрт жаш кичүү болуп жүрөсүң деп тамашалашып кетебиз.

Ал эч качан дароо жооп бере калбайт, мен анысына карабай тамашалай берем. Эгер согуш дагы жарым жыл созулса биз катышып калат элек. “Сен армиядан качып, жашыңды атайын кичирейтип алгансың” деп тамаша сала берем, ал менин тамашамдын баарын көтөрөт. Экөөбүз кезигип калсак биз үчүн майрам болот. Абдан бири-бирибизди тамашага салып, өткөн-кеткенди эстеп, черибиз жазыла күлүп калабыз.

Арстанбектин биринчи жубайы терапевт, абдан тың, келишкен аял болчу, эрте каза болуп калды. Азыркы жубайы да абдан мыкты, жакшы аял ага кезиккен сайын тамашалап “Досумду жакшы бак, жакшы бакбасаң башка кыз алып берип коём” дей берем. Карылык келгенде канчалык кыйын болбо, карылыктыгын кылат экен, мурункудай катуу басалбай каласың. 90 жашка чыгуу оңой эмес, бүт организм карыйт, тизең ооруп, көздүн көрүүсү, кулактын угуусу начарлай берет экен дегендей.

Арстанбек экөөбүз баскан жолубузду карасак абдан оор кездерди баштан өткөрүп, кыйынчылыктын баарын аракетиниз менен жеңген экенбиз. Ошол аралыкта эмне деген иштерде иштеген жокпуз, жаштарга билим берүү, илимий иштер менен алектенип, окуп, изденүү, эмгектерди жаратуу, жетекчилик иштерди жасоо, миндеген кишилердин өмүрүн сактап калуу оңой эмес. Мына ушулардын баарын Арстанбек аткара алды, ал кыргыз элине болгон өзүнүн милдетин толугу менен аткарып бүттү.

Арстанбек, 90 жашың кут болсун! Өзүң кыйналбай канча кааласаң жашашыңды каалайм!

Мамбет МАМАКЕЕВ

Медицина илимдеринин доктору, профессор,
УИАнын академиги, Кыргыз Республикасынын Баатыры

Академик Арстанбек Мурзалиев – улуу инсан

Мен азыр 90 жашка чыгып калган агайым академик Арстанбек Мурзалиевичтин жанында отурам. “Сыр аяктын сыры кетсе да сыны кетпейт” деген кыргыздын нукура накыл сөзүнүн маанисине дагы бир ирет тан берип турам. Анткени мээ менен алектенген адамдын жаш-курагы 90го чыкса да эс-тутуму укмуштуудай жогору сакталганы академиктин бир эле сүйлөгөн сөзүнөн байкалып турду. Мээнин сыйкырын ушундан билсе болот, ошол мээси жабыркаган бейтаптын чынжырын ачкан адам ушундай болот экен деп, айласыздан тан бересиң. Академик азыркы мезгилде үйүндө отурса дагы, жумуштан жаңы келгендей эле бардык нерселерди сурап, кызыгып кээ бирлерин өзү айтып бергенин сүйлөшүп отуруп, өз кесибине эч качан кайдыгер болбогонун, кесибин ардактап сүйгөндүгүн дароо байкайсың. Көпкө маектешип отуруп агайымдын эс-тутуму кадимкидей жакшы экенине чынында кубандым. Арстанбек Мурзалиевич кыргыз элине түз жана ак ниети менен, тунук көңүлү менен бүтүндөй жаштыгын, көп жылдык өмүрүн аянбастан, абдан берилип кызмат кылгандыгына мен өзүм күбөмүн.

Мен жаш кезимден баштап эле Арстанбек Мурзалиевич менен бирге иштешип баштаганым, агайым менен бирге кесиптеш болгонума сыймыктанам. Арстанбек Мурзалиевич мени 1966-жылы Ленинградка целевой ординатурага, ошондой эле аспирантурага жиберген. Аны мен ийгиликтүү бүтүп, диссертациямды коргоп келгенден кийин мени мединституттун неврология кафедрасына ассистент кылып кызматка алышкан, андыктан менин ийгиликтериме агайым түздөн-түз жардамын берип, өз колдоосун үзгүлтүксүз көргөзүп турган. Мен өзүмдү академик

Арстанбек Мурзалиевичтин нукура илимий окуучусумун деп эсептеймин. Ал эле эмес, менин кызымдын дагы кандидаттык, докторлук диссертацияларынын жетекчиси болгон. Кызым профессорлук наамга жетти, Арстанбек Мурзалиевич жетектеген И.К. Ахунбаев атындагы КММАнын неврология кафедрасына конкурстук негизде кафедра башчысы болуп дайындалып, бүгүнкү күндө агайымдын жолун жолдоп эмгектенип келе жатат. Ошондуктан мен айткым келет, Арстанбек Мурзалиев өзүнүн жетекчилиги менен бир эле үй-бүлөдөн бир Кыргыз Республикасынын Баатырын, эки илимдин докторун даярдап чыгарды. Мындай көрүнүш биздин республикада абдан сейрек көрүнүш же жок деп айтсак деле жаңылышпасам керек. Менин үй-бүлөмө академик Арстанбек Мурзалиевич ат көтөргүс өз салымын кошту деп айталам. Мен өз окутуучуума миң мертебе ырахматымды айтып, ыраазычылыгымды билдирем.

Арстанбек Мурзалиевич өзүнүн талыкпас эмгеги менен Кыргызстандагы неврология илимин, жалпы эле неврология кызматын жогорку деңгээлге көтөрүп, абдан жакшы жолго салган, ал көп жыл мурда эле неврология ооруларынын көйгөйлөрүн окумуштуу катары алдын ала баамдап, кыргыз эли үчүн алдын ала кам көргөн десек болот. А. Мурзалиевдин жетекчилиги менен жети илимдин доктору, ондон ашык кандидаттардын диссертациялары жакталган. Жакшы адамдын демилгеси менен көптөгөн жакшы иштер жасалат, ошол себептен улам эл арасында “Жакшынын шарапаты” деген жакшы сөз айтылып калса керек. Арстанбек Мурзалиевичтин демилгеси менен бардык облустук жана райондук ооруканаларда неврология бөлүмдөрү ачылып, бүгүнкү күндө баары ийгиликтүү иштеп жатышат, мунун баары үчүн өз учурунда агайым

абдан көп эмгек кылып, ошол эмгектин акыбети кайтып турган кези. Арстанбек Мурзалиевич Орто-Азия чөлкөмүндөгү ири окумуштуу жана үлгүлүү диагност.

Арстанбек Мурзалиевичтин илим изилдөө багыты өтө көп тармактуу жана эң маанилүү көйгөйлөрдү камтыгандыгы менен да башкалардан айырмаланып турат. Тагыраак алып карасак бул: омурткалардын остеохондрозу, перифериялык нерв системасынын оорулары, нерв системасынын сезгенбеген (воспалениялык эмес, дүүлүкпөгөн) оорулары ж.б. оорулардын түрлөрү боюнча бир топ диссертациялар жакталды. Арстанбек Мурзалиевичтин жетекчилиги менен Кыргызстан боюнча консульттардын эсебин алып изилдөө үчүн консульттук каттоо борбору иштеп жатат. Түздөн-түз Арстанбек Мурзалиевичтин сунушу менен Кыргызстандагы тез жардам борборлорунда консульттук бригадалар түзүлдү жана ооруканаларда атайын консульттук бөлүмдөр ачылды. Воронцовкада ар тармактуу жалпысынын 500 орундуу реабилитациялык борбор ачылып, толук кандуу иштеп жатат. Инсулттун көйгөлөрүн терең изилдегени үчүн Арстанбек Мурзалиевич 2011-жылы илим жана техника боюнча мамлекеттик сыйлыкка ээ болгон. Мунун баары азыркы кезде эң көп катталган оору болгон инсулттун алдын алуу жана инсультка чалдыккандарга эрте жардам берүү максатында, агайым жогоруда аталган мыкты иштерди өзүнүн илимий инсан, мыкты невролог, академик вазыйпасын өтө кылдаттык менен аткаргандыгына жалпы эл ыраазы десем жаңылышпайм.

Арстанбек Мурзалиевич ар тармактуу коомдук иштерде тыным албаган эмгекчилдигин жана өз үлгүсүн, мыкты жөндөмүн көрсөтө алды. 1970-жылдан 2018-жылга чейин тактап айтканда 48 жыл А.К. Ахунбаев атындагы Кыргыз медициналык академиясынын неврология кафедрасы-

нын башчысы болуп иштеп келди. 1979-жылы Кыргыз мамлекеттик институтунун профессору болуп дайындалган, ал эми 1988-жылы ошол эле институтта ректор болуп он жылдан ашык ак эмгегин тартуулады. Андан сырткары да 1990-жылдан 1995-жылга чейин Жогорку Кеңештин депутаты болуп шайланган.

Академик Арстанбек Мурзалиевичтин илимий профессор катары жана ар кандай коомдук иштери үчүн көптөгөн мамлекеттик сыйлыктарды алган, ошол эле "Манас" орденинин ээси. Ал эми Арстанбек Мурзалиевич өзүнүн өмүрүндө аткарган бийик иштери үчүн "Кыргыз Республикасынын Баатыры" наамына татыктуу деп эсептейм.

Миталип МАМЫТОВ

*Медицина илимдеринин доктору, профессор, УИАнын академиги,
Кыргыз Республикасынын Баатыры*

Кыргыздардын арасынан чыккан биринчи врач-невропатолог

Арстанбек Мурзалиевич Кыргызстанда кыргыздардын арасынан чыккан биринчи илимпоз врач-невропатолог. Муну менен биз медицина адамдары эле эмес, жалпы кыргыз журтчулугу сыймыктанса болот. Өзүнүн чыгаандыгы, талыкпаган эмгеги менен СССРдин борбору болгон Москва шаарында окуп, илимин өстүрүп, неврология боюнча кылдаттык менен диссертациясын жактап келип, Кыргыз мамлекеттик медицина институтунда мугалим болуп иштеп жүрүп, кийинчерээк докторлук диссертациясын жактаган. Баскан өмүр жолун окуп отуруп, чындап сыймыктанасың ары кызыктуу, ары татаал кесипте кыргыз медицинасына

өз эмгеги менен өчлөс чыйыр салганга жетишти десем болот. Өз кесибин жакшы сүйгөндүктөн жана өз кесибинин чыныгы ээси болгондуктан да ал нерв оорулары менен ооруган көптөгөн адамдарды дарылап, айыктыргандыгын баарыбыз билебиз. Мына ошол себептен улам дагы эл арасында белгилүү, кадырлуу инсан болгонго жетишти. Анын эмгеги жогору бааланып, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын мүчө корреспонденти, андан кийин академиги болду. Албетте, мындай чоң ийгиликтин артында эмне деген эмгек, мээнет жатат. Илим, билим, эмгекке болгон шыгы аны ар дайым көптөгөн чоң ийгиликтерге жетүүсүнө себеп болду. Ал эл үчүн тикеден тик туруп иштеди жана ошол күн-түн дебей иштеген эмгенин акыбети кайтты десек болот. Өзү кандай эмгекчил болсо, өз окуучуларын дагы дал ошондой эмгек кылууга тарбиялай алды десек жаңылышпайбыз. Андыктан мен анын ушундай улуу сапаттарына чындап баа берем, келечектеги жаштарыбыз да академик Арстанбек Мурзалиевичтей улуу инсан болуп, билимин, илимин жаштарга үйрөткөн мыкты адистерден болуусун каалайм.

Ал өмүр жолунда Жогорку Кеңештин депутаты болуп да эмгек кылды, ал эле эмес медицина институтунда кафедра башчысы кызматынан тартып, КММАнын проректору андан соң ректору болуп кызмат өтөдү. Биз мындан А. Мурзалиевдин илимдүү, билимдүү эле эмес мыкты жетекчи экендигин да билсек болот. Ошол кызматтарда турган кезде баарына бирдей калыс болду жана бир топ алгылыктуу жакшы иштерди жасады. Анын ошол маалда жасаган иштеринин пайдасы азыркы кезде да тийип жатат. Көптөгөн студенттерди даярдап, илимге берилген далай кандидаттарды жана илимдин докторлорун тарбиялап чыгарды. Алардын бири – белгилүү академик Кыр-

гыз Республикасынын Баатыры нейрохирург профессор Мамытов Миталип Мамытович. Арстанбек Мурзалиевдин бир топ окуучулары бир эле Кыргызстанда эмес, жакынкы жана ыраакы чет өлкөлөрдө ийгиликтүү иштеп жүрүшөт.

Арстанбек Мурзалиевич өзүнүн өтө жөнөкөйлүгү, кичи пейилдүүлүгү, улуу адамгерчилиги менен башкалардан айырмаланып турат. Анын бардык кишилерге, алардын жашына, ээлеген кызматына, улутуна карабастан баарына бирдей тегиз мамиле жасагандыгы боюнча көпчүлүк эл аны терең урматташат жана сыйлап келет. Анын абруюу, аркалаган кесиби боюнча Кыргызстанда эле эмес, бир топ чет өлкөлөрдөгү, айрыкча медицина кызматкерлеринин арасында өтө бийик турат.

Арстанбек Мурзалиевич өзүнүн кесиптештерине жана окуучуларына терең көз салып, аларга керектүү сын-кеңештерин, акыл-насаатын берип турат. Ушул тапта дагы академик менен жаш окумуштуулар акыл бөлүшүп, сын-пикирин угуп, айтор кеңешип акылын сурап турушат, бул да болсо анын кадыр баркынын өз ордунун улуу экендигинде болсо керек.

Арстанбек Мурзалиевичке бекем ден соолук, узун өмүр тилеп, анын мындан ары дагы далай жакшы күндөрдү, урмат сыйды көрүшүн каалайбыз. Биз ушундай инсан менен замандаш болуп, бирге жүргөнүбүзгө чынында кубанычтабыз.

Дуйше КУДАЯРОВ

УИАнын академиги, медицина илимдеринин доктору, профессор, госпиталдык педиатрия кафедрасынын башчысы

664848

Чыгаан окумуштуу, чыныгы окутуучу

Арстанбек Мурзалиевдин ысымы өлкөбүздүн эң таланттуу, эң даңктуу адамдарынын сабында саналат. Ал Кыргызстандагы медицина илиминин өнүгүшүнө, жогорку билимдүү врачтарды окутуу-тарбиялоого зор салым кошкон жана кошуп келе жаткан окумуштуу-педагог.

Арстанбек Мурзалиевичтин өмүрү жана эмгек жолу кезиндеги Кыргыз мамлекеттик медицина институту, азыркы Иса Коноевич Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медицина академиясы менен тыгыз байланыштуу. Элет жеринде көз жарып, айылда өсүп-чоңойгон карапайым жигит алтымышынчы жылдардын башында медициналык жогорку окуу жайын, андан соң неврология адистиги боюнча клиникалык ординатураны ийгиликтүү аяктайт. Ал эми аспирантура менен докторантураны СССРдин Медициналык илимдер академиясынын Н.Н. Бурденко атындагы Нейрохирургия илим-изилдөө институтунан окуйт.

Чыгаан илимпоз, чаалыкпас мугалим бардык жигер энергиясын, тажрыйбасын "альма-матердин" нейрохирургия курсу бар нерв оорулары кафедрасында эмгектенүүгө арнады. Ассистенттиктен баштап, береги ардактуу кесипте доцент, профессордук бийик даражаларга чейин жетти. Ондогон жылдар бою аталган кафедранын башчысы болду жана ошол аралыкта мында иштеген окутуучулардын бир нече муунунун илимий, педагогикалык чеберчилигин көтөрүүгө абдан көп күч жумшады.

Республикабыздын, мурдагы Советтер Союзунун медициналык, саламаттыкты сактоо коомчулугу Арстанбек агайды невропатология тармагындагы көрүнүктүү теоретик-окумуштуу катары жакшы таанышат жана ага терең урматтоо менен мамиле жасашат. Анын аталган багытта-

гы мазмундуу макалалары, фундаменталдуу монографиялары, салмактуу лекциялары медициналык жогорку окуу жайларында кеңири пайдаланылып, студенттердин, асыресе, баардык кызыккандар менен калоочулардын руханий азыгына айланды десек жаңылышпайбыз.

Улуттук медицина илимибизге ошо маалда аралашкан кадрлардын арасынан алгачкылардан болуп докторлук диссертация коргогон Арстанбек Мурзалиев илимдин татыктуу кандидаттары менен докторлорун даярдоого да такай катышып жүрөт. Жаш илимпоздордон агалык жардамын, аксакалдык кеңешин аябайт.

Арстанбек Мурзалиевичтин жетекчилик, уюштуруучулук жөндөмдүүлүгү биздин билим ордобуздун илим боюнча проректору, андан соң дээрлик он жыл ректору болуп эмгектенген убакта бөтөнчө ачылып көрүндү. Ал жамаат менен биргеликте өткөөл мезгилдин кыйынчылыктарын, көйгөйлөрүн жеңип, ЖОЖдун флагмандык статусун, кадимки кадыр-баркын кемитпей да бөксөртпөй сактап калды. Ошондой эле кандайдыр бир деңгээлде анын келечегин аныктады дегенибиз чындыкка шайкеш келет.

Окумуштуунун илимий, коомдук, мамлекеттик ишмердүүлүгү ар кайсы жылдары эл, өкмөт тарабынан жогору бааланып, "Кыргыз ССРинин илимине эмгек сиңирген ишмер", "Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген врачы" наамдарын алды, "Даңк" медалы, үчүнчү даражадагы "Манас" ордени баштаган башка сыйлыктарга, республикабыздын илим жана техника боюнча мамлекеттик сыйлыгына арзыды. Кыргыз ССРинин Илимдер академиясынын анык мүчөлүгүнө, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттыгына шайланды.

Тоодой-таштай кишибиз, даанышман устатыбыз бүгүн дал токсондун жашында, дөөлөт кушу башында, күжүрмөн

катарыбызда. Ушуга чын дилибизден кубанабыз, сыймыктанабыз.

Учурда Медакадемиянын неврология жана клиникалык генетика кафедрасына академик Мурзалиевдин аты коюлган. Көзүнүн тирүүсүндө андай энчилүү абыройго, бакыт-таалайга ээ болуу ар кимдин эле маңдайына жазыла бербес. Анан калса, кафедранын мугалимдери, дегеле жогорку окуу жайыбыздын жалпы профессордук-окутуучулук курамы Арстанбек Мурзалиевич сыяктуу илимге, сабак берүүгө, дарс окууга ак кызмат кылып, азыркы студенттерден сапаттуу, мыкты дарыгерлерди даярдоого бүткүл аракетин жумшаганы байкалып турат. Кыскасы, анын КММАдагы орду өзгөчө, кесиптештерине таасир-таалими чоң.

Кутман курагыңыз кут болсун, урматтуу Арстанбек Мурзалиевич, мындан ары да кайратыңыздан жазбай, бактылуу өмүр сүрө беришиңизге тилектешпиз!

Индира КУДАЙБЕРГЕНОВА

И.К. Ахунбаев атындагы КММАнын ректору, профессор

Арстанбек Мурзалиев океандын тереңиндей илимге сугарылган адам

Мурзалиев Арстанбек Мурзалиевичтин басып өткөн турмуш жолу, ар бир илимий кишилерди жана дарыгерлерди шыктандырып дем берет. Дал ушул улуу инсандан таасирленип илимий иштерге кызыккан дарыгерлер же бала кезинен тартып академик А. Мурзалиевдей медицина кишиси болууну самап, ушул кесипти тандап алгандар жок

эмес. Арстанбек Мурзалиевичтин кыргыз Саламаттык сактоо министрлигине, Улуттук илимдер академиясына жана Кыргыз мамлекеттик медицина институтуна кошкон салымы эбегейсиз зор, опол тоодой бийик. Нерв оорулары боюнча терең изилденип жасалган илимий иштери аркылуу, илимге умтулган жаштарга чоң таасирин тийгизип келет. Ал илимге болгон тактыкты, акыйкатты, чындыкты үйрөткөн илимий залкар жетекчи. Андыктан медицина кызматкерлери андан жакшы сапаттарды, кесибине, баштаган илимий иштерине болгон көз карашын, мамилесин агайдан үйрөнсө мыкты болот.

«Булак көрсөң көзүн ач» - деген сыяктуу, Арстанбек Мурзалиевич өсүп келаткан жаш илимпоздорго таалим-тарбия берип, көптөгөн илимий иштерге аралаштырып, такшалтып, уясынан учуруп, ат көтөргүс чоң жардам берип, сооп иштерди жасап келет, ага жалпы ак халатчан кесиптештери күбө. Биз мындай көрүнүштөн үлгү алышыбыз керек жана жаштар да ушундай даңгыр жолдо, бири-бирине жөлөк болуп, бири-бирин колдоп агайдын жолун жолдошсо эч качан жаман болбос.

Арстанбек Мурзалиевичтин жасаган 210 илимий иштери бар, алардын ичинен 6 монография жана 15 китеби, ошондой эле илимий китепчелери жарык көрүп, алардын дээрлик көбү илимий тармакта жана практикалык врачтардын арасында кеңири таркап, колдонулуп келет. Мындай пайдалуу да, баалуу да болуп саналган илимий иштер үчүн миң ыраазычылык билдирсек деле аздык кылар. Келечекте дагы агайдын жолун жолдогон, агайдын изинен баскан жаштар жок эмес. Анткени Арстанбек Мурзалиевич артынан көптөгөн өзүнүн таланттуу окуучуларын тарбиялаганга жетишкен, мындай мыкты окутуучу, улуу илимпоз кишинин окуучусу болуу өзүнчө сыймык.

Ошону менен бирге, Арстанбек Мурзалиевичтин жетечилиги алдында медицина илимдеринин 3 доктору жана медицина илимдеринин 15 кандидаты чыккан бул эмгектин артында эле эмне деген талыкпас түйшүк, зор эмгек жатары талашсыз. Алардын баары азыркы учурда Кыргызстандын медицина тармагында жана илимий чөйрөдө көптөгөн салымдарын кошуп, алгылыктуу иштерди жасап, кыргыз медицинасына өз салымдарын кошуп келет.

Арстанбек Мурзалиевичтин негизги жасаган илимий иштери

1. Мээ жарым шарларынын глиомаларындагы жүлүн суюктугу жана анын диагностикалык мааниси. (Спинномозговая жидкость при глиомах больших полушарий головного мозга и ее диагностическое значение). Фрунзе, «Кыргызстан», 1969-ж:

2. Сирингомелия (башка авторлор менен бирге). Фрунзе, «Кыргызстан», 1976-ж:

3. Мээнин кан тамыр ооруларынын клиникасында радионуклиддик изилдөө методдору (Радионуклидные методы исследования в клинике сосудистых заболеваний головного мозга), (башка авторлор менен бирге). Фрунзе, «Кыргызстан», 1982-ж:

4. Невропатология боюнча клиникалык лекция. Бишкек, 2001-ж:

5. Инсульт алдындагы цереброваскулярдык кырсыктын формаларын диагностикалоо жана дарылоо (Диагностика и лечение доинсультных форм нарушений мозгового кровообращения). Методикалык сунуштама. (башка авторлор менен бирге). Бишкек, 2001-ж.

Арстанбек Мурзалиевичтин адамгерчилиги Ала-Тоодой бийик, жасаган илимий иштери да, өзү да океандын

тереңиндей илимге сугарылган, андыктан агайдын адам баласынын ден соолугуна тийгизген, канчалаган бейтаптардын сакайуусуна таасири өтө чоң.

Биз бардык учурда Арстанбек Мурзалиевич менен сыймыктанабыз, урматтайбыз, ошону менен бирге ал кишиден үлгү алып, ошол кишидей болууга умтулабыз, ал эми агай менен бирге иштешүү биз үчүн чоң бакыт. Арстанбек Мурзалиевичке чың жүрөктөн Кудайдан узун өмүр, кажыбас кайрат, бакыт-таалай, биздин арабызда илимий башчыбыз, жол көрсөткүчүбүз болуп жүрө беришин каалап, урматтоо менен окуучусу;

Рыскулбек КАНАЕВ

С.Б. Данияров атындагы Кыргыз мамлекеттик медицина институтунун кайра даярдоо жана жогорулатуу институтунун чыгыш медицина кафедрасынын жетекчиси, медицина илимдеринин доктору, профессор

Кыргыз мамлекетине, кыргыз элине эмгеги сиңген академик

Менин бала чагым Аламүдүн районунун Кой-Таш айылында өткөн. Атам Мурзалиев Жолдошбек академик Арстанбек Мурзалиевдин бир тууган агасы болот, атам өмүрүнүн акырына чейин Таш-Мойнок орто мектебинде мугалим болуп иштеген эмгекчил адам болчу.

Биздин үйгө майрам сайын шаарда жашаган туугандар келчү, алардын бири биздин байкебиз академик Арстанбек Мурзалиевич, жездебиз Ильясов Сатар Ильясович, профессор Зыфар Эгембердиев, айыл чарба министрлигинин кызматкери Кемелбек жездебиз, Ички иштер ми-

нистрлигинин полковниги Касым жездебиз, бул аталган туугандарыбыздын бардыгы шаарда жашачу, алар келгенде айылдын баары дуулдап шаңга бөлөнүп, биз үчүн ал күн өзүнчө бир майрамга айланар эле.

Менин бала чагым жогоруда аттары аталган белгилүү илимий кишилердин сүйлөшкөндөрүн угуп, алардын жүрүм-турумун, бири-бирине кылган жылуу мамилелерин көрүп, ошолордон жакшы тарбия алдым десем болот. Мектепте окуп жүргөндө Арстанбек Мурзалиев байкемдей доктур болсом, ак халатчан ден соолук сакчысы болуп кыргыз элимдин саламаттыгына кам көрсөм, өз элиме ак дилимден кызмат кылсам деп кыялданчумун, институтта окуп жүргөндө байкемди уят кылбайын деп, жакшы окуганга аракет кылгам. Биз байкемди көрүп тарбияландык, ал эле эмес балдарыбызды да байкемдей кылып тарбиялаганбыз, бүгүнкү күндө неберелерибизди тарбиялап жатабыз, “Сенин чоң-атаң, академик-Арстанбек Мурзалиев деп”! Чындыгында бул инсан биздин туугандардын эле эмес, жалпы кыргыз журтчулугунун өзгөчө медицина кызматкерлеринин сыймыгы десем жаңылышпайм.

Мурзалиевдердин жалпы үй-бүлөлөрү азыр дарыгерлердин династиясына айланды, дал ушул Мурзалиевдердин дарыгерлик кесипти тандап, эл саламаттыгын сактап жаткандыгына жана өзүнчө чоң дарыгерлер династиясынын түзүлүшүнө дал ушул академик Арстанбек Мурзалиевичтин таасири да, салымы да абдан чоң болду. Биз жана биздин балдарыбыз агабыздын жолун жолдоп, агабыздай улуу дарыгер болууга аракет кылдык. Учурдан пайдаланып, агабызга терең ыраазычылык билдирип кетебиз. Чындыгында бул кесиптин жоопкерчилиги абдан жогору экендигин айтпасак деле баарына белгилүү эмеспи, андыктан адам өмүрү менен иштеөдө кандай кыйынчылыктар

болорун дарыгерлер жакшы билебиз. Ал эми бул кесипте эл саламаттыгына салым кошуу менен бирге илимий иштер менен алек болуу, анын ичинде нагыз медицина илимдеринин кишиси болуу кандай гана чоң эмгекти, чыдамкайлыкты жана жогорку деңгээлдеги билимди талап кылат. Академик Арстанбек Мурзалиевич өзүнүн талыкпас эмгеги, күн-түн дебестен кылган аракетинин мээнети аркылуу билимдүүлүгү, кесипкөйлүгү артынан медицина илимдеринин доктору, УИАнын академиги болду. Мындай илимий деңгээлге жетүү бардык эле кишинин колунан келе бербеси чындык.

Менин байкем Арстанбек Мурзалиев биз үчүн, биздин туугандар үчүн – биздин идеологиябыз. Арстанбек Мурзалиевич абдан интеллигенттүү, чындыкты сүйгөн, адилеттүү, маданияттуу, эч кимдин көңүлүн оорутпаган инсан. Ошол себептен улам дагы агабыз жалпы туугандарынын арасында болобу, кесиптештеринин жана элдин арасында кадыр баркы бийик инсан. Кээде жакын туугандар барыбыз чогулуп отурганда, байкем ар кандай темадагы кызыктуу окуяларды көп айтып берчү, андыктан баарыбыз агам менен бир дарсторкондо шаңдуу да, кызыктууда отурууга абдан аракет кылабыз, отурган жеринде ушунчалык көңүлдүү отурган инсандан көп өрнөк алуунун өзү ийгилик. Менин ушундай байкем бар болгонуна сыймыктанам, чыныгы академик, профессор, эң мыкты невропатолог. Миңдеген кишилер байкемдин колунан дарыланып, дартына даба табып, ооруканадан жакшы болуп айыгып чыгышты. Ал бейтаптар азыр деле академик тууралуу жылуу пикирин айтып, ыраазычылыгын билдирип келгендер азыр да жок эмес. “Эр эмгегин жер жебейт” деп, элибиз бекер айтпаган чыгар, андыктан академиктин ак эмгеги ар дайым эл үчүн сыймык бойдон кала берет.

Медицина илимдеринин көптөгөн кандидаттарын, докторлорун даярдап чыгарды. Арстанбек Мурзалиевичтин Кыргызстанда гана эмес КМШ жана чет мамлекеттерде дагы илимий чөйрөдө абдан кадыр-баркы жогору инсан, мыкты окутуучу жана жетекчи. Азыркы күнгө чейин колунан калем сап түшпөй, илимдин үстүндө иштеп жатат. Өзү аябай токтоо адам, “мен академикмин” деп догурунбайт, кыргыз бийлигинен эч нерсе сураган жок. Өз турмушунда бар нерсеге ыраазы болуп жашаганды, өзүнүн ордун билген инсандан биз да ушундай көп кишиде кездеше бербес сапаттарды үйрөнүп калсак экен деген тилектебиз. Мен каякка барбайын байкем тууралуу бир да кишиден жаман сөз уккан жокмун. Кыргыз элине, мамлекетине, аябай эмгеги синди, мен үчүн менин байкем – Кыргыз Республикасынын Баатыры наамына татыктуу инсан!

Арстанбек Мурзалиевич, 90 жаш кутман курагыңыз кут болсун! 90 жылдык маарекеңиз менен чын жүрөктөн куттуктап, сизге чың ден-соолук, жаркын маанай каалайм.

Амантур МУРЗАЛИЕВ,

С.Б. Данияров атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык кайра даярдоо жана квалификацияны жогорулатуу институтунун стоматология кафедрасынын доценти, медицина илимдеринин кандидаты

Эмгеги менен элдин алкышына арзыган академик

Биздин муун Советтер союзунун катарында жетимиш жылга жакын жашады десем болот. Дал ошол доордо элибиз көптөгөн ийгиликтерге, бийиктиктерге жетишти. Айтсак, ошол эле сабатсыздык жоюлуп, элдин илим-билимге болгон көз карашы оңолуп анын менен бирге жалпы өл-

көбүздө билим-илим өсүү жолуна түштү, элдин саны да көбөйдү. Мына ошолордун ичинде медицина тармагы абдан чоң ийгиликтерге жетишти. Көптөгөн окумуштуулар, илимпоздор, дарыгерлер даярдалды. Медицинада өзгөчө 50-80-жылдары алдыга жылуу, зор өсүүлөр болду десек жаңылышпайм.

Кадр даярдоодо Кыргыз мамлекеттик медицина академиясынын, Улуттук илимдер академиясынын ролу абдан чоң. Аталган мекемелер илимдин кандидаттарын, докторлорун даярдайт жана академиктер өсүп чыгат. Бул мекемелерде дагы ошол жылдары болуп көрбөгөндөй чоң иштер жасалып, мыкты ийгиликтер коштоп турганы эч талашсыз. Канчалаган илимдин адамдары өсүп чыгып, өлкөбүзгө салымдарын кошушту, анын ичинде медицинадан сырткары дагы көптөгөн илимдин тармактарында ийгиликтер болуп турган.

Кыргыз Республикасынын Улуттук академиктеринин ичинде клинистер – Мирсайд Миррахимов, Мамбет Мамакеев, Арстанбек Мурзалиевдер өзгөчө ролдо. Аты аталган инсандар өздөрүнүн илимий мектептерин түзүп, өлкөбүздө көптөгөн кадрларды даярдашты. Алардын окуучулары азыркы кезде өлкөбүздүн ар кайсы тармактарында кыргыз элине кызмат кылууда, канчалагандары дүйнөнүн ар кайсы жерлеринде кызмат кылып, жакшы жетишкендиктерге жетишип жатканы жалпы медицина адамдарын кубантат. “Мугалим мөмөлүү дарак” дегендей, А. Мурзалиевдин окуучулары, шакирттери бүгүнкү кезде агайынын жолун жолдоп жакшы иштердин, ийгиликтердин үстүндө иштеп жаткандыгына баарыбыз күбө болуп келатабыз.

М. Миррахимов – терапевттерди, М. Мамакеев – хирургдарды, А. Мурзалиев – невропатологдорду даярдап чыга-

рышыты. Алардын даярдаган окуучуларынын аттары, жасаган иштери, багынткан ийгиликтери баарына маалым болду. Арстанбек Мурзалиевич нерв оорулары боюнча абдан көп кадрларды даярдаганга, аларды такшалтып даңгыр жолго салганга жетишти. Анын окуучуларынын бири академик Кыргыз Эл баатыры Миталип Мамытович ж.б. мына ушундай улуу инсандардын жөнөкөйлүгү, эмгекчилдиги жана адамгерчилигинин бийиктиги жалпы жаштарга мыкты үлгү болуп берет. Андыктан мындай илимдин, билимдин башаты болгон агайлардан көптү үйрөнүп калууга эң жакшы мүмкүнчүлүктөр бар экендиги азыркы жаштар үчүн абдан баалуу мурас десек болот.

А. Мурзалиевдин жасаган эмгегин жалпы кыргыз эли, Өкмөт жогору баалап, көптөгөн мамлекеттик сыйлыктарга ээ болду. Аны менен бирге эки жолу Жогорку Советтин депутаты болуп шайланды, КММАда илимий иштер боюнча проректор, ректор кызматтарын аркалоо менен бирге миндеген студенттерди даярдап чыгарган. Бул кызматтарда турганда дагы өзүнүн жөнөкөйлүгүн, эли үчүн, медицина үчүн жанын аябай иштеп, көптөгөн жакшы иштерди жасаганга жетишти. Республика боюнча неврология кызматы жакшы жолго туштү жана өнүгө алды. Албетте мындай чоң иштердин артында эмне деген кыйынчылыктар, түйшүктөр жана таза эмгек турат.

Бишкек шаарынын борборундагы Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Өкмөтүнүн иш башкармалыгына караштуу клиникалык ооруканада А. Мурзалиевдин демилгеси менен ачылган 40 орундуу неврология бөлүмү иштеп келатат. Аталган бөлүмдө Арстанбек Мурзалиевдин окуучулары – дарыгерлер Ж Оморова, Г Орозбекова, А Рахматова, С Жапарова ж.б. үзүрлүү эмгектенип келе жатышат.

Ал эми мен академик Арстанбек Мурзалиевичтин мүнөзү боюнча айтсам, бул кишинин мүнөзү токтоо, көп сүйлөбөгөн жана бирөөнүн көңүлүн калтырбаган кемеңгер инсан. Бирок Арстанбек агайымдын күлгөнү шаңдуу алыстан угулат, бул сапаты башкалардан айырмаланып турат. Бул инсандын бош отуруп калган убактысы болбосо керек, анткени качан караба бир иш менен алектенип, ар дайым изденип эмгек кылып отургандыгына күбө болосуң.

Дагы бир баса белгилеп айта кетчү нерсе, ушул элге белгилүү илимпоз академиктерибиздин бири-бирине болгон жылуу мамилелери азыркы жаштарыбызга абдан чоң үлгү болууда. Себеби бири-бирин абдан сыйлап-урматташат, абдан сылык мамиледе болушат жана медициналык деонтологияны катуу сакташчу. “Аганы көрүп ини өсөт” дегендей, академиктерибизди көрүп, алардын артындагы ак халатчан дарыгерлер үлгү алууда.

Арстанбек Мурзалиевичтин дагы бир жакшы мүнөзү кайсы гана убакта болбосун бейтаптар менен алектенип, аларды кароодо эч шашпастан жана бейтаптардын берген бардык суроолоруна ирээти менен жооп берип, түшүндүрүп берчү. Бейтап кандай туура тамактануу керектигин, ооруканадан чыккандан кийин өзүн кандай алып жүрүүсүн да түшүндүрүп, ооруп турган кишини эс алдырып койчу. Бул анын жаратылыштан берген талантынын, билиминин тереңдигин жана өз кесибине болгон урмат-сыйын айгинелеп турат.

Мына ошол 90 жылдык өмүрүндө бул инсан канчалаган бейтаптарды дарылап, эмне гана оор күндөрдү баштан өткөрдү. Кандай кыйынчылык болбосун ага нараазы болбой, талыкпай эмгектенүүнүн артында чоң ийгиликтерге жетише алды. Аны менен бирге көптөгөн жаштарды даярдап, аларды илимге да, билимге да каныктырып, даңгыр жолго салганга жетишти жана бар күчүн аяган жок.

Урматтуу Арстанбек ага, 90 жылдык юбилейиңиз кут болсун! Дагы да талбай кыргыз эли үчүн эмгектене бериңиз.

Асан ДЖАЙЛООБАЕВ

Медицина илимдеринин кандидаты, доцент, КРнын Эмгек сиңирген врачы

Арстанбек Мурзалиевич жалпы неврологиялык мектептин негиздөөчүсү

Мурзалиев Арстанбек Мурзалиевич Кыргыз Республикасында неврологиялык мектептин негиздөөчүсү болуп эсептелет. Аны өлкөдөгү жалпы неврологдордун атасы десек да туура болот, анткени агай менен байланышпаган же андан сабак алып, тажрыйба албаган бир да невролог жок болсо керек. Арстанбек Мурзалиевичтин узак жылдар боюу медицина жаатында эмгектенгендиги үчүн жүздөгөн орусиялык дарыгерлер анын шакирттери болушкан жана алардын ичинде мен дагы агайдын окуучусу болом. Ал бейтапты дарылап айыктыруу дарыгерден күнүмдүк, талыкпас жана ырааттуу эмгекти талап кыларын бизге өзүнүн мисалы менен көрсөттү. Арстанбек Мурзалиевичтен кеңеш сурасаң эч качан баш тартпайт, убактысын аябастан бар көңүлүн буруп, берилүү менен түшүндүрүп, кеп-кеңешин берип, акыл-насаатын айтат.

Мен болочок ординатор катары Арстанбек Мурзалиевичке бейтаптар боюнча көп кайрылчумун. Профессор ар дайым бейтаптарды текшерүүдө жана мага кеп-кеңешин айтууда ар дайым аяр жана сылык мамиле жасады. Көп учурда жакшы дарыгер болуу үчүн кууш адистик жетишсиз деп белгилечү. Дарыгер организмдеги процесстерди

чечмелеп, бул процесстердин бузулушунун себептерин жана механизмдерин аныктай билиши керек, бул бузуулар кандай кесепеттерге алып келээрин алдын-ала билиши керек. Мындай учурда агайдан көп тажрыйба топтоого болот, агайдын тажрыйбасы абдан терең, ар дайым илим-билимдин акыркы жетишкендиктери менен кабардар болуп, аларды пайдалануу менен ишке ашырып келет.

Менин мугалимим жана насаатчым, ар кандай доорлордо, ар кандай шарттарда, ар дайым өзүн сактап, негизги сапаттарын сактап, кырдаалды жасалмалабай, башкалар сыяктуу өзгөрбөй, принципалдуу жана объективдүү болгон. Аны менен чогуу окуган, анын жанында иштеген жана жашаган, же жөн гана турмушта таанышкан адамдар аны билишет. Мен да ушундай инсандын окуучусу, кесиптеши жана замандашы болонума агайым менен сыймыктанам.

Жолдош АШЫМОВ

КММАнын неврология кафедрасынын ассистенти

Залкар устатым – академик Арстанбек Мурзалиевич

Ар бир адам баласы бул жашоодо жаралган соң, жашоого өз алдынча көнүшүп, турмуштан өз ордун табуусу абзел эмеспи. Чындыгында жашоодо келечегинди таап, турмуш жолунду оңдоп, каалаган максат-тилегиңе жетишиң чоң кыйынчылыктарды туудурат. Ал үчүн албетте сага туура жол көрсөтүүчү, ага багыт берүүчү, караңгыда алдыңа шам чырак кармагандай образдагы бирөө болушу керек. Мен мындай катарга эч буйдалбастан менин илимий жетекчим – Кыргыз Улуттук илимдер академиясынын академиги, медицина илимдеринин доктору, профессор Мурзалиев Арстанбек Мурзалиевичти кошор элем. Себеби,

ал киши абдан жөнөкөй, мага окшогон көптөгөн окуучуларына, келечектеги жаркын жашообузга үлгү жана багыт берүүчү, адамдык асыл сапаттарды калыптандыруучу өзгөчө билимдүү инсан. Арстанбек Мурзалиевич канчалаган жаштарга жол көрсөтүп, багыт берип ар дайым колдоп келген, азыр да ошондой жаштардын жолун ачууга жардам кылып, алардын максатына жетүүсүнө жардамын да, кеңешин да аябастан колдоп, шык берип келет.

Мен Медициналык институтту бүтүрүп, Шаардык тез жардам клиникалык ооруканасынын ангионеврология бөлүмүндө иштеп калдым. Күн өткөн сайын илимий багытта билимимди улантуу оюмдан чыкпай койду, негизи илимге болгон кызыгуум да күчтүү болчу, ал үчүн көп аракеттерди кылып, көп окуп, көп эмгектенүүгө аракетимди аяган жокмун. Өз алдымча инсульт оорусунун себептерин, эмне үчүн бейтаптар бардык учурда бирдей деңгээлде жапа чегишпейт, кээ бирөөсү эч калдыксыз сакайып кетишет, кээ бирөөлөрү майып болуп кыймылсыз калышат, кээ бирөөлөрүнө канчалык аракет кылсаң дагы өмүрүн алып кала албайсың, каза болуп калышат... деген ойлордо жүрдүм. Ушул багытта илимий иш жасайын деп, неврология кафедрасынын жетекчиси академик Арстанбек Мурзалиевке кирип жогорудагы оюмду айтсам, “Демилгең жакшы экен, анда балам, сага болгон жардамымды берейин, сен алдын ала мээ кан тамырларынын биздин шарттагы (деңиз деңгээли) өзгөчөлүктөрүн изилде, болгон шарттардын баарын сага мүмкүнчүлүгүм келишинче түзүп беремин” деп, мени абдан шыктандырып, кызыгуумду ого бетер күчөтүп койду. “Мындай багытта менин окуучум – доцент Чоро Тукешович Токтомушев докторлук диссертациянын үстүндө эмгектенип жатат, экөөңөр чогуу бири-бириңерге жардам берип, бири-бириңерди толуктап иштей бересиңер” деди.

Мен чынында абдан кубандым, анткени бир чети илимий ишке багыт алганыма кубансам, анан дагы Чоро Тукешович менен чогуу иштесем деген оюм илгертен эле бар эле, ошол ойлогон ойлорум ишке ашып жатканына кубанычым коюнума батпай турду. Айта кетсем, институтта окуп жүргөндө эле Чоро Тукешович мага бир тууганындай мамиле кылчу, студенттик ийримдердин жетекчиси болчу, чогуу иштеген студенттик илимий иштер да бар болчу, мен да бул кишини өз агамдай урматтап сыйлап келем.

Көп узабай медициналык институттун алдындагы илим изилдөө лабораториясына илимий кызматкер болуп кирдим, бул клиникалык бөлүмдүн жетекчиси Чоро Тукешович эле. Илимий жетекчим академик Арстанбек Мурзалиевдин багыты боюнча “Кыргызстандын орто жана бийик тоо шартында жашаган адамдардын мээ кан тамырларынын өзгөчөлүктөрү” боюнча иш жүргүзүп келдим. Ар бир кылган илимий иштеримди жетекчим жумасына болбосо дагы айына текшерип турду, кээде “агай, баарысы эле жакшы, өзүм эле жазып жатам” десем, “Кандидаттык диссертация илимдин докторунун көзөмөлүнүн астында жазылат, ошол үчүн бардык жазганыңды мага көрсөтүп тур” дечү. Ал тургай ишке керектүү аппараттарды, реактивтерди алганга түздөн-түз жардам берип, чындыгында жакшы колдоп келди. Алыскы бийик тоо шартында жашагандарды текшерүүгө командировка уюштуруп, район жетекчилерине айтып, ал жерде жашаганга, иштегенге да жай таап, шарт түзүп да берчү. Агайымдын адамга болгон мамилеси да, камкордугу да баа жеткис асыл сапаттары да мыкты.

Арстанбек Мурзалиевич мага эле жардам бербестен, кафедрада кол алдындагы иштеген бардык окуучуларга, мага окшогон илимий кызматкерлерге жалаң эле или-

мый иштер боюнча эмес, турмуштук маселелерди да чечкенге жардам берип турду. Арстанбек Мурзалиевичтин мага жаккан жагы, баарыбызга тең карап, анан дагы ар бирибиздин илимий багытыбызды ар башка нукка бурчу. Анан дагы иштеген илимий материалдарды сөзсүз өз ара талдап, бир жыйында окутуп анан басмаканага (публикацияга) берет. Бир эле мен эмес, агайдын барына бирдей тегиз, калыс экендигин агай менен иштешкен кесиптештеримдин баары билет десем болот.

Ошентип Арстанбек Мурзалиевичтин жетектөө астында кандидаттык диссертациямды аяктап, Россия мамлекетинин Новосибирск медициналык институттун базасында коргодум.

Азыркы күндө менин докторлук ишимдин илимий жетекчиси, токсон жашты таянып калган улуу наасатчыбыз Арстанбек Мурзалиевич. Устатым карыдым деп, үйүндө жатып албастан кеменгер жетекчи болуп, өнөр үлгүсүн берип, залкар устат катары тоскоолдукту чогуу жеңип, турмушка багыт улап, караңгыда алдыңа шам чырак кармагандай образдагы инсан. Эмгек тажырыйбасын улантып, И.К.Ахунбаев атындагы КММА неврология кафедрасынын профессору жана коомдук башталышта Кыргыз неврологдор ассоциациясынын президенти, Кыргыз Республикасынын невролог адистерине квалификациялык категорияларды жана аттестациялык сертификаттарды ыйгаруу комиссиясынын төрагасы милдеттерин аткарып келет. Агайымды алдыдагы мааракеси менен куттуктап ден соолук, бактылуу карылык жана дагы да арабызда ийгиликтерди жаратаарын каалайм.

Джамалбек ТУРГУМБАЕВ

Улуттук госпиталдын неврология бөлүмүнүн башчысы, медицина илимдеринин кандидаты, КРнын Эмгек сиңирген врачы

Арстанбек Мурзалиевич биздин тарыхыбызда сөзсүз калат

Мен Арстанбек Мурзалиевичти студент кезимден тартып билем. 1964-жылы мен мединститутка окууга өткөм, ошол учурда Арстанбек Мурзалиевич неврология кафедрасында доцент болуп бизге сабак берген учуру эле. Ал эми мен төртүнчү курсумда А. Мурзалиев мединститутта илимий иштер боюнча проректор болуп иштеп калды. Андыктан мен Арстанбек Мурзалиевичти 1964-жылдан бери таанып, билип келатам.

Арстанбек Мурзалиевичтин ошол кездеги жаш маалы азыркыга чейин көз алдыбызда десем болот. Агайым абдан тармал чач, чачтары капкара болгон келишкен агай болчу, агайымдын жубайы доцент, м.и.к. Нуриля Супатаева деген болчу, ал киши терапиядан сабак берип калды бизге. Бул киши абдан сулуу, бой-келбеттүү, өңдүү-түстүү эжеке болчу, тилекке каршы эрте каза болуп калды...Мен азыр агайым тууралуу айтып жатып, ыраматылык жубайын да кошо эстеп кеттим.

Арстанбек Мурзалиевич канчалаган жылдардан бери неврология кафедрасында асистент, доцент, профессор, кафедранын башчысы болуп эмгектенди, ошол эле маалда мединститутта проректор да болуп иштетчү. Бир эле учурда бир канча жумушту кошо алып кеткен, абдан эмгекти сүйгөн киши.

Агайымдын абдан жөнөкөйлүгү, адамдарга жугумдуулугу жогору, баарына бирдей жакын болгон сапатын абдан сыйлайм. Мындай кишилерге учурунда канчалаган кишилер ар кандай көйгөйлөр менен кайрылат, алардын баарына сылык мамиле кылып, кабыл алып ойлорун уга билген, мүмкүн болушунча жардамын аябаган киши. Арстанбек

Мурзалиевичти өзгөчө айылдан окуп келген студенттер абдан жакын сезишчү, анткени ал учурда бизди окуткан мугалимдерибиздин көпчүлүгү орус улутундагы мугалимдер болгон, ошол себептен айылдан келген балдарга кыргыз тилдүү жөнөкөй, кичипейил мугалим абдан жакын да сезилип, жакшы да көрүнчү. Ошондуктан улам биз, ошол кездеги студенттер баарыбыз тең эле агайыбыз Арстанбек Мурзалиевичке жан тартып турчубуз.

Биринчиден, мындай кишилерди “Пайгамбардын баласындай жөнөкөй” деп айтышат кыргыз элибизде. Экинчиден, неврология боюнча профессор болуу оңой эмес иш. Неврология кесиби медицинадагы эң эле татаал тармактардын бири болуп саналат. Хирургдар ачып көрүп, алына турганын алып калыбына келтирип операция жасайт эмеспи, ал эми неврологияда ага дартын аныктоо, дарылоо иштери кыйла татаал болуп саналат. Неврология талыкпаган талапты, тажрыйбаны, терең билимди талап кылган тармак.

Чынын айтканда агайым абдан көп окуучуларды даярдады, алардын арасынан канчалагандары илимдин кандидаты, докторлору болгонго жетишти, алардын так санын айталбайм, бирок агай абдан мыкты жаштарды тарбиялай алды. Жогоруда айткан өзүнүн илимий иштери менен, институттагы проректор, кафедрадагы иштери менен чогуу бирдей мына ушул илимдин кандидаттарын, докторлорун даярдап чыгарды. Мына ушундан улам агайдын өтө эмгекчил, өз ишин мыкты билген, кесибин катуу сүйгөн профессор десек жаңылышпайбыз.

Мен Саламаттык сактоо министри болуп турган кезде Арстанбек Мурзалиевич мединститутта ректор болуп иштеп турган. Эгер жаңылбасам, агайым он жыл ректор кызматында иштеп турду. Агай ректор болуп турган-

да чындыгында абдан жакшы иштеп берди, агайдын бул эмгегин унутууга болбойт. Анын үстүнө Арстанбек Мурзалиевич такыр саясатка аралашпаган, жумушту саясатташтырбаган киши. Ушундай академиктик бийик даражага жетсе да, бийликтегилерге, чоң кызматтагыларга кошматтык кылбаган сапатын айтпай коюуга болбос. Биз билебиз, тилекке каршы айрым бир илимдин туу чокусуна жеткен кишилер айрыкча чоң кызматтагыларга, Президентке, Премьер-министрге кошоматтык жасап, анын аркасы менен сыйлыктарды сурап алган, ошолордун арты менен жеке өзүнө материалдык сыйлыктарга татыктуу болгонго аракет жасагандар көп, эми алардын атын атоонун деле кажети жок. Арстанбек Мурзалиевич эч качан мындай көрүнүштөргө жакын жолгон жок, бой көтөргөн жок ошол жөнөкөйлүгүнөн жазбай иштеп жүрдү.

Мен жогоруда айтып өткөндөй агайым ректор болуп турган маалда мен министр болчум. Ошол учурда да агайым менен жакындан иштешип калдым, агай ар дайым чындыкты бетке айткан киши, мындай чындыкты гана айткан киши баарына эле жага бербейт, ошого карабастан агай эч кимге калп айтпай, абдан таза иштеди. Чыныгы Совет доорунун тарбиясын алган, билимдүү, илимдүү профессор агайыбыз көптөгөн жылдар талыкпай кылган эмгегинин жыйынтыгы менен академик болду. Чынында академик болуш үчүн өтө көп эмгек, абдан терең билим керек аны менен бирге көптөгөн илимдин кандидат, докторлорун даярдап чыгаруу зарыл. “Билим алуу ийне менен кудук казгандай” деп айткан сыңар, агайым да өзүнүн ак эмгеги, күн-түн дебей жасаган аракетинин акыбетин көргөнгө жетишти.

Арстанбек Мурзалиевич ректор болуп турган мезгил абдан оор жылдардан болгон. Союз тарап, экономикалык

каатчылык каптап турган мезгилге туш келди. Ал учурда биздин медицинанын да айласы кетип, социалдык жактан эң оор тумчугууга туш келген болчубуз. Дары-дармектер жетишпейт, дарыгерлерге, мединститутун окутуучуларына айлык-акыны союз учурунда өндүрүлүп, калып калган товар менен берип калдык, ошол эле самын, кир жуучу порошок ж.б.у.с. учурлар болуп өткөн. Дал ушундай эң оор мезгилде Арстанбек Мурзалиевич мединститутту былк эттирбей, тең салмактуулукта өзүнүн билимдүүлүгү, акылдуулугу менен кармап турган.

Ошентип он жыл ректор болуп абдан жакшы иштеп берди, кийин агай устав боюнча өз мөөнөтү аяктаган соң артында өсүп келе жаткан жаштарга шайлоонун негизинде өткөрүп берген. Андан соң кафедрада абдан жакшы иштерди жасап иштеп келди. Ректорлуктан кеткен дагы агайда эч бир таарынуу же капа болуу деген болгон эмес, анын калыстыгын ушундан билсек болот. Кээ бир хирургдар өздөрүнүн жасаган операцияларын санап, мынча кишиге операция жасадым деп калышат эмеспи, анын сыңарындай Арстанбек Мурзалиев дарылап айыктырган бейтаптардын санын санай турган болсок да ошондой миңдеген бейтаптарды дарылаган болот.

Арстанбек Мурзалиевич жаштардын дагы, карылардын дагы батасын алган киши экен, Кудай буюруп минтип 90 жашка чыгып отурат. 90 жаш бул дээрлик бир кылымды карыткан жаш, ошондуктан чын жүрөгүмдөн агайым Арстанбек Мурзалиевичти 90 жаш мааракеси менен чын дилимден куттуктайм! Агайдын биринчи окуучусу катары, министр ректор болуп чоогу ишткен кесиптеши катарында абдан урматтап сыйлайм. Ушунча жылдар боюу жакыным, алысым деп эч кимди бөлбөй, саясатташпай өз салмагын кармап, өзүнүн жөнөкөйлүгү, билимдүүлү-

гү, медицина илимин өркүндөтүп, көтөрүмдүүлүгү менен жаштарга үлгү болуп берди. Арстанбек Мурзалиевич сөзсүз биздин тарыхыбызда калат, Кудай буюрса 90 жаштан ашып 100 деген жылды көздөй кетип атат ошол жолу байсалдуу болсун.

Накен КАСИЕВ

КРСУнун Коомдук саламаттык жана саламаттык сактоо кафедрасынын башчысы, медицина илимдеринин доктору, профессор

Өмүрүңдү эл журтуңа арнасаң,
өмүр боюу кор болбойсуң эч качан.

(Ж.Баласагын)

Эл жүгүн аркалаган залкар адам

Кыргыз элинен сырткары чет өлкөлөрдөгү дүйнөлүк илимдин аалымдарына чейин аттын кашкасындай таанымал белгилүү окумуштуу, илимпоз Улуттук илимдер академиясынын академиги байкебиз Арстанбек Мурзалиевич 1962-жылы Кыргызстан Мамлекеттик медициналык институтун ийгиликтүү аяктап, ал жерден клиникалык ординатурасын бүтүргөн. 1967-жылы Москва шаарында докторлук диссертациясын ийгиликтүү жактап, 1968-жылы профессор наамына татып, 1984-жылы Кыргыз Улуттук илимдер академиясынын академиги болгон.

Иште да, жашоодо да, адептүүлүктүн, адамкерчиликтин жогорку үлүшүн көрсөтүп, Кыргыз мамлекеттик медициналык институтунда эмгектенип жүргөндө жигердүү жетекчи катары студенттерден тарта окутуучуларга кара кылды как жарган калыстыгы менен бүтүрүүчүлөрдүн

билимин баалоодогу объективдүүлүгү, принципиалдуулугу менен айырмаланып, жогорку окуу жайды Кыргызстандагы эң алдыңкы жана үлгүлүү окуу жайлардын бири катары тааныта алган. Прогрессивдүү көз карашы, таасын уюштуруучулук жөндөмү менен моралдык-психологиялык абалды сактай билиши, жамаатка урмат менен мамиле кылышы, студенттерге көрсөткөн өрнөгү, ишке кылган чыгармачыл мамилеси, жогорку жоопкерчилиги, принциптүүлүгү, кызмат этикасын сактай билиши менен сый-урматка татып, чаалыкпас таза кызматын аткарып, иштериндеги ийгилигин медициналык институтуна арнап, таза жан дүйнөсү, күчтүү эрки менен, башкаларга жарыгын чачып, табиятынан бүткөн калыстыгы, чечкиндүүлүгү менен өзү эмгектенген жерине камкор мамиле кылып, кыргыз элине нар көтөргүс эмгегин өтөгөн.

Кыргыз Республикасынын Эмгек сиңирген дарыгери Арстанбек байкебиздин чаалыкпас ишмердүүлүгүнүн натыйжасында жогорку окуу жай эл аралык стандарттан кем калышпаган жаңы окуу-лабораториялык корпустардын салынышы, окутуучуларга жана кызматкерлерге кошумча каражат издеп таап, ал кездеги байкебиздин баалуу эмгектеринин бир үзүрү. Байкебиздин окуучулары азыркы тапта Израиль, Европа, Азия, Америка Кошмо Штаттары мамлекеттеринде дарыгерлик кызматтарын аткарып жүрүшөт.

Байкебиздин дагы бир артыкчылыгы – илимий педагогикалык иште уюштургуч жетекчилик сапатын көрсөтсө, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутат катары билим берүү, саламаттыкты сактоо, маданият илим жана социалдык тармактар боюнча иш-аракеттерди жакшыртууга байланышкан актуалдуу маселелерди чечүүгө жана талкууга активдүү катышкан. Депутат ка-

тары шайлоочулары менен байма-бай жолугушуп, алардын көкүрөгүндөгү көйгөйүн, ой-пикирин, арыз-мунун угуп, кезегинде аларга моралдык жана материалдык жардамдарды көрсөтүп келген. Адамдар үч эле түркүн болот. Биринчиси – Кудайды таап, ага ак кызмат кылат. Экинчиси – Кудайды табалбай, аны издөө менен алек. Үчүнчүсү-Кудайды тапмак түгүл, издеп да убара болбойт деп, Француз ойчулу Паскал кезегинде таамай айткандай, байкем жаштайынан эле биринчисинин ээси болуптур. Барга топук кылган, алабарманданып жулунбаган, адамга жакшылык жасап, аны колко кылбай болгону так сүйлөп, асыл ойлойт. Тогуз-Булак айылы үчүн адилет, ак кызмат өтөп, ал жердеги орто мектепке 1994-жылы Арстанбек Мурзалиев атындагы орто мектеп деп, академиктин ысымы ыйгарылган. Балдарга татыктуу тарбия берип, эмгекке, билимге суугарып, эл жүгүн аркалай турган уул-кыздарды өстүрүп, уядан учурду. Алар атадан артык уул, атага тең ата уул, атадан кем уул дегендей уул-кыздары атанын атын чыгарган, барктап сыйлаган, төбөсү журтка көрүнгөн, жогорку билимдүү, адептүүлүктүн үлгүсүн көрсөткөн уул-кыздардан болушту.

Эл жүгүн аркалаган залкар адам Арстанбек Мурзалиевич агабыз күн тынымын билбеген, түн уйкусун алган зор эмгегинин акыбети кайтып, “Даңк” медалы, “Манас” ордени жана ал кездеги Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасынын Президиумунун Ардак грамотасы жана бир нече сыйлык-сыймыктардын ээси болуу менен миң кырлуу, бир сырдуу залкарлыгынан жалпы эл оозуна алынып, кыргыз журтуна таанымал.

Арстанбек байкебиздин жаштайынан мээнеттүү кундөрдү башынан кечирсе, азыр дөөлөттүү карылыктын төрүндө отуруп кийинки муундарга, уул-кыздарына ый-

ман жолун, адеп-ахлактын, сый-урматтын нукура жолдорун айтып, аларга ак батасын берип келет.

Амангелди МУРЗАЛИЕВ

Медицини илимдеринин кандидаты

Бейтапты сөз менен дарылаган касиетке ээ

Мен Арстанбек Мурзалиевичти ординатурага келген кезимден тартып, бүгүнкү күнгө чейин жакшы тааныйм десем болот. Эгер Арстанбек Мурзалиевич тууралуу айта турган болсом, бул киши менин экинчи атам, кеңешчим, агайым. Менин өзүмдүн атам академик Миталип Мамытович болсо, неврология тармагындагы экинчи атам академик Арстанбек Мурзалиевич, андыктан мен эки академиктин кызы болом десем туура болот.

Арстанбек Мурзалиевич мени бир эле неврология боюнча окутуп тим болбостон, жашоодо дагы жол көрсөткөн, акыл-насаатын айткан устатым. Илимий иштеримде кеңешин көп берди, кантип жакшы врач болуш керек, канткенде бейтап менен тил табышууга жеңил ж.б. баарын мага үйрөткөн.

Агайым менен бирге иштешүү менен мен абдан көп бейтаптарды текшерүүгө мүмкүнчүлүгүм болду. Агайыма ыраазычылыгымды айтып таазим кылам, мындай илимий киши менен бирге жүрүп мен неврологияны тереңден таанып билгенге жетиштим. Бейтаптардын дартын аныктоодо, аларды дарылоодо жана адабияттар менен иштешүүдө мени академиктин деңгээлинде үйрөтүп тарбиялады. Илимий иштериме багыт берди, кеңешин айтып турду. Кандидаттык ишимде жетекчим болду, ал эми док-

торлук ишимде менин кеңешчим, насаатчым катары чоң салымын кошту.

Арстанбек Мурзалиевич өтө сылык, жөнөкөй инсан, мейли эмгек жамааттын арасында болсун, мейли ооруп келген бейтаптар болсун баарына жумшак сүйлөп, кичипейилдигин көрсөтүп кишинин көңүлүн көтөрүп жүрөт, ошол эле учурда абдан принциптүү, тартипке так. Коррупцияга абдан катуу күрөшөт, бейтаптарга болобу, эмгек жамаатка болобу урматсыздыгын көрсөткөн, одоно же орой мамиле кылган, өзүнүн түздөн-түз милдетин так аткарган (өзгөчө билим берүү тармагында окутуучуларга тиешелүү), жумушка кечигип келген кишилерди такыр жактырбайт жана андай көрүнүштөргө катуу тартипти кармайт. Кандай гана учур болбосун болгонун болгондой бетке айтат, өзүнүн карманган позициясы менен аягына чейин карманат, берген убдасына абдан бекем турат. Мындай сапаттар тилекке каршы бүгүнкү биздин коомдо абдан сейрек кездешет.

Ооруп келген бейтаптардын баарына улуу кичүү дебестен өзүнүн балдарындай кам көрүп, жылуу, сылык мамиле жасайт. Арстанбек Мурзалиевич бейтаптарды сөз менен дарылай алган касиетке ээ болгон дарыгер. Бейтаптарды дарылоодо ар дайым далилдүү медицинага гана таянып дарылайт.

Мен айрым учурда консилиумдарга кошо катышып, агайыма жардам берип калган учурларым көп болчу. Кээ бир оор абалда болуп, диагнозу так аныкталбай жаткан бейтаптарды кароону жана медициналык соттук-эксперттик иштер болуп калган кезде Арстанбек Мурзалиевич мага тапшырчу. Анткени кээде соттон чындап эле ушундай оору барбы, ушундай диагноз коюлабы деген суроолор менен документтер келет. Мындай учурда агайым документ-

терди мага берип, карап чыгып корутунду жазып келүүмдү суранчу. Ошентип бардык иштерди мага үйрөткөн мен да андан жакшы тажрыйба топтой алгам десем болот.

Бир жолу бизге Билим берүү министрлигинде математика боюнча мектептеги окутуу программасын түзгөн киши ичимдик менен жапа чегип, нейропатия менен буту баспай келип жаткан бейтапты дарылап калды. Анын оорусунун себеби спирттик ичимдик ичкендиктен улам болгон, ага карабастан бейтап ичип алчу. Бир жолу Арстанбек Мурзалиевич бейтаптан:

- Үйдө балдарыңыз барбы? Деп сурады.

- Ооба, бар.

- Сиз ичкенде алар эмне дешет, кандай кабыл алат?

- Ата, ичпеңизчи дешет...

- Ошентип айтса, сиз уяласызбы? – деп абдан сылык, жумшак кылып кайра суроо берди. Мына ошондон кийин ал бейтап чындап катуу уялды, андан кийин ичимдик ичпей жүрүп, дарылануусу жакшы жыйынтык болуп саккайып кетти. Арстанбек Мурзалиевич бир эле анын ден соолугун дарылабастан, турмуштук жактан да акылын айтып туура жолго салган бейтаптары абдан көп болду, мен ага чогуу жүрүп далай ирет күбө болгом.

Арстанбек Мурзалиевич айрым бир бейтаптарды бир карап туруп же бир суроо берип эле диагноз коюп койчу. Биз анын мындай тажрыйбалуулугуна чындап суктанчу элек жана биз да ошондой тажрыйба алып чогуу иштешкенге чындап сыймыктанабыз. Мен азыр врач катары эмне билсем, анын баарын мага Арстанбек Мурзалиевич үйрөткөн десем болот.

Агайыма болгон ыраазычылыгым чексиз, абдан сыйлап урмат кылам. Арстанбек Мурзалиевичтин неврология мектеби абдан чоң жана мыкты жетишкендиктерге

жетишкен. Агайымдын окуучулары дагы абдан көп, мыкты невропатологдорду даярдап чыкты, анын окуучулары бүгүнкү кезде неврология кызматын жакшы жетектеп келатышат. Арстанбек Мурзалиевичтин окуучусу болуу мен үчүн сыймык, агайым бошоткон корабль андан ары сүзүп, окуучулары агайымдын ишин улантып кетип жатканы өзүнчө бир тарых десем жаңылышпайм.

Арстанбек Мурзалиевич, 90 жаш кутман курак кут болсун! Ден соолугуңуз бекем болуп көп жашаңыз.

Элмира МАМЫТОВА

КММАнын неврология кафедрасынын башчысы, медицина илимдеринин доктору, доцент

Арстанбек Мурзалиевге арналган акындардын ырлары

Өрнөктүү өмүр

Дарыгер тунук акыл, адал эмгек,
Баштасам чыга берет сөз тизмектеп.
Тарыхтын барактарын барактасак,
Сиздей жан мындан ары келет, келбейт...

Дайрадай максат улатып,
Дарт тепкичин кулатып.
Дарыгер жүрөт тынч албай,
Жан берип элди кубантып.
Эң керек орган биздеги,
Баш мээге берип кубатты,
Алсыз кылып жанында,
Ажалды дагы уялтты.

Өмүр сүрүп, өрнөк жолунда,
 Кызыр даарып сыйкыры бар колунда.
 Кылым жашап, ден соолукта болуңуз,
 Насип кылып 100 жаш юбилей тоюна!

Бактыгүл МАМАДАЛИЕВА

*Ноокен райондук №12 ҮДТнын мээрманы,
 Кыргыз Улуттук жазуучулар союзунун мүчөсү*

Куттуу болсун – 90 жаш

Алтымыш жыл кафедра башкарган,
 Адамдарга оору келсе ташка алган.
 Илимдеги сиздин чыйыр жол менен,
 Изденишип өсүп жатат жаштардан.

Ар кесипти асыл дешет билгендер,
 Ардакталат элге күндөй тийгендер.
 Жараткандан кийин эле ажалдан,
 Жаныңды алып калат экен дарыгер.

Академик Арстанбек Мурзалиев дегенде,
 Атпай журту сыймык менен сөз кылат.
 Эчендердин сиздин колдон айыккан,
 Элесиңиз көз алдында көп турат.

Академияны он боюу жетектеп,
 Алга сүйрөп өркүндөттү илимди.
 Нечендерге жардам берген кечикпей,
 Неврология тез жардамын кийирди.

Эли шайлап кезегинде депутат,
 Элдин үнүн айтып турду – Кеңеште.
 Кечип өтүп дайрасынан турмуштун,
 Келип турат токсон деген белеске.

Куттуу болсун кутмак курак – 90 жаш!
 Кудай берсин, жүздөн деле ашыңыз.
 Кылымдарга калчу эмгекти жасаган,
 Кыргыз үчүн кымбат дайым атыңыз.

Темирбек АЛЫМБЕКОВ

Акын, журналист Кыргыз Туусу газетасынын кабарчысы

Эл сүйгөн дарыгер

Тажабаган элге кызмат кылгандан,
 Чарчабаган мээнети көп жылдардан.
 Академик Арстанбек агайды,
 Окуп билсең болот ушул ырлардан.

Жолго салып неврология кызматын,
 Тандап алып илимден эң кылдатын.
 “Сиз” деп сүйлөп улууну да кичүүнү,
 Милдет кылган эмес такыр кылганын.

Кыйын кезде алдан тайып чөкпөгөн,
 Талбай иштеп эмгек менен көктөгөн.
 Болсо дагы депутат, ректор, жетекчи,
 Бой көтөрүп кызматына көппөгөн.

Иштеп турган жерин дайым гүлдөткөн,
 Ийгилиги көкөлөгөн күндөрү өткөн.
 Из калтырып бүгүнкү ушул муунга,
 Шакирттерге билимин көп үйрөткөн.

Үйдөн шашып ар убакта жумушка,
 Бүт жаштыгын эли үчүн арнаган.

Эртели-кеч сабак берип жаштарга,
Түйшүгү көп кесибинен талбаган.

Ооруп келген бейтаптарды дарылап,
Көп батасын алды кары-жаштардын.
Эмгек менен из калтырып турмушта,
Эрте үйрөткөн ак эмгекке жаш жанын.

Бала кезде көрүп канча азапты,
Жокчулукту, ачкачылык жашоону.
Согуш бүтүп турмуш кайра уланып,
Ниет кылган элге кызмат жасоону.

48 жыл кафедраны гүлдөтүп,
Кызмат кылып берди эмгек жамаатка.
Илим издеп жол баштаган жаштарды,
Колдоп, сүрөп көп калкалап канатка.

Пейли кенен жумшак мүнөз сапаты,
Эч бир жандын болбогондур капасы.
Ушундай бир улуу инсан болгонго,
Тийсе керек эчендердин батасы.

Кандай сыйлык, кандай баркка ээ болсо,
Анын баарын эмгек менен жасады.
Байлык жыйнап башкалардай жулунбай,
Урмат менен жөпжөнөкөй жашады.

Эл оорубай эсендикте жүрсүн деп,
Жан аябай мээнет менен кам көрдү.
Алдын алып инспектор деген оорунун,
Канчалаган азабы көп иш кылды.

Чарчабады, тажадым деп айтпаган,
Чоң иштерди жалгыз өзү жасаган.
Дал ушундай болуу керек турмушта,
Пайдасы көп, зыяны жок жакшы адам.

Үлгү болуп берди канча жаштарга,
Шык жаратты илимий иш жазганга.
Ала-Тоолук ак халатчан дарыгер,
Жаштар арбын сизден билим алганга.

Тарбиялап, такшалтып көп жаштарды,
Кандидат, доктор болду канчасы.
Алар да агайындай эли үчүн,
Эмгек жасап устат жолун баштады.

Түзүлүп эчак неврология мектеби,
Ачылды далай билимдүү жаштар эшиги.
Алардын дагы ачылып даңгыр жолдору,
Буюрсун сиздей дөөлөттүү кишинин кешиги.

Эми мындан ары ден соолукта болуңуз,
Ачыла берсин бейпил карылык жолуңуз.
Үйдө олтуруп жазып далай иштерди,
Бошобосун кагаз, калемден колунуз.

Шакирттерден урмат сыйды көп көрүп,
Күүлүү болсун ар убакта демиңиз.
Сизди урматтап, барктап турар ар убак,
Пейли кенен кең дасторкон элиңиз.

Шайырбек ТАГАЕВ

Саламаттык сактоонун мыкты кызматкери, акын-журналист

Академик А.М. Мурзалиевдин эмгек жолу

2021-жылдын 15-майында Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын академиги, неврология жана медициналык генетика бөлүмүнүн башчысы Арстанбек Мурзалиевич Мурзалиевдин туулган күнүнө 90 жыл толот.

Арстанбек Мурзалиевич Мурзалиев 1952-жылы Кыргыз Мамлекеттик медицина институтунун дарылоо факультетин, 1955-жылы неврология кафедрасынын клиникалык ординатурасын аяктаган. 1955-1966-жылдары аспирантура менен докторантураны СССРдин Медициналык илимдер академиясынын Н.Н. Бурденко атындагы Нейрохирургия илим-изилдөө институтунан бүтүргөн.

Анын илим изилдөө иштери өтө дыкат, терең жана өзгөчө оригиналдуулугу менен айырмаланат. А. Мурзалиев 1958-жылы кандидаттык, 1966-жылы докторлук диссертациясын коргогон. Ал өз эмгек жолунда жана кызматтык өсүүсүндө бардык баскычтарды басып өттү. КММАда ассистент, доцент, профессор – неврология кафедрасынын башчысы, ошондой эле 1978-жылдан 1987-жылга чейин илимий иштер боюнча проректор болсо, 1987-жылдан тартып, 1996-жылга чейин КММАнын ректору кызматын аркалаган. Ушул мезгилде республиканын неврологиялык кызматы өнүгөт жана калыптанат: бардык облустук борборлордо жана ири шаарларда, адистештирилген, дарылоо-диагностикалык жабдуулар менен жабдылган неврологиялык бөлүмдөр уюштурулат; нерв оорулары боюнча клиниканын базасында нейрохирургиялык бөлүм жана медициналык генетика бөлүмү ачылган; КММАнын алдындагы ангионеврология сектору.

А.М. Мурзалиевдин мээ шишиктери боюнча бир катар эмгектеринде, мээдеги шишиктердин операцияга чейинки диагнозун тактоо максатында клиникалык семиотика жана клиникалык-лабораториялык, клиникалык жана физиологиялык изилдөө методдорунун натыйжаларынын маанилүүлүгү боюнча суроолор иштелип чыккан. Жаңы клиникалык жана ликерологиялык синдромдор жана шишиктин эң ыктымалдуу мүнөзүн жана анын локализациясын мүнөздөөчү бир катар жаңы клиникалык фактылар баяндалган. Шишиктин клиникалык агымында күтүлүп жаткан катуу кабылдоолордун алдыңкылары жана керектүү адекваттуу диагностикалык жана терапиялык чаралар аныкталды. Арстанбек Мурзалиевичтин бул классикалык иштери өзүнүн баалуулугун жоготпойт жана заманбап невровизуалдык (ЯМР, КТ) изилдөөлөрүндө алардын практикалык маанисин көрсөтөт.

Мээнин шишиктеринин иммунодиагностикасы, Орто Азиянын жергиликтүү калкындагы склероз ж.б. боюнча иш практикалык мааниге ээ болгон.

А.М. Мурзалиев өзүнүн изилдөөлөрүндө жүлүндүн жана мээнин кан тамырлар ооруларына аябай көп көңүл бөлгөн. Ал жүлүн инсультунун эксперименталдык моделин түзүп, алардын клиникалык жана морфологиялык өзгөрүүлөрүн сүрөттөгөн. Анын жетекчилиги астында республиканын ар кандай бийик тоолуу зоналарынын жашоочуларынын мээ-кан тамыр ооруларын аныктоо боюнча изилдөөлөр жүргүзүлүп, негизги коркунуч факторлору аныкталды жана алардын алдын алуучаралары иштелип чыкты. Бийик тоолуу аймактын жашоочуларында мээ-кан тамыр оорулары биринчи кезекте энцефалопатиянын өзгөчө формаларынын пайда болушуна, нерв системасынын патологиясынын өзгөчөлүктөрүнө жана алардын кан айланууга

тийгизген таасирине алып келет, метаболизм, иммундук процесстер, бул медицина илиминде өзгөчө структуралык клетканы - тоо неврологиясын бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берди. Мээ-кан айлануусунун курч бузулушунда, ичке ичегидеги сиңүү жетишсиздигинин синдрому аныкталды жана ушул бейтаптар үчүн рационалдуу тамактануу боюнча сунуштар иштелип чыкты. Анын жетекчилиги астында ишемиялык инсульт үчүн түздөн-түз антикоагулянт натрий цитратын колдонуунун натыйжалуулугу текшерилип, ал СССР Медицина илимдер академиясынын Неврологиялык илимдер боюнча илимий кеңешинде (1989-ж) жана СССР Министрлигинин коллегиясында оң бааланган (1990-ж).

А.М. Мурзалиевдин клиникалык мамилесинин оригиналдуулугу бел- куймулчак радикулиттеринин мисалында анык билинди. Бел ооруусунун синдромуна карата пациенттерди терүү психосоматикалык, соматопсихикалык четтөөлөрдү аныктоого мүмкүндүк берди, аларды түзөтүү дарылоонун натыйжалуулугун бир кыйла жогорулатат. Шакирттери менен бирдикте ал бел остеохондрозунун неврологиялык көрүнүштөрүндөгү аутоиммундук механизмдердин ролун көрсөттү.

Академик А. Мурзалиев өзүнүн илимий иш аракетин ар дайым педогогикалык иш аракет менен айкалыштырды. Ал лекциянын мазмунунун тереңдигин баяндамынын тактыгы жана жөнөкөйлүгү менен айкалыштыра билет.

Анын лекциялары ар дайым жаңылыгы, логикалык ырааттуулугу, илимдин акыркы жетишкендиктерин толук пайдалануу менен айырмаланып турат.

А. Мурзалиевдин клиникалык талдоолору өзгөчө жагымдуулукту түзүп турат: ал бейтап менен сүйлөшүүнү, ар бир пациентте фокусту жана процесстин мүнөзүн аныктоо

менен өзүнүн негизги оорусун табат, анткени ал изилдөө методикасын жакшы билет.

Академик А.М. Мурзалиев мугалимдер жамаатына аяр мамиле жасап, тажрыйбалуу мугалимдер менен өсүп келе жаткан жаш кадрлардын кызматташтыгын өркүндөтүп, алардын кесиптик жактан өсүшүнө мүмкүнчүлүк берет.

Жыйырма жыл бою Кыргыз мамлекеттик медициналык институтунун ректоратында иштеген А.М. Мурзалиев кызматкерлердин илимий потенциалын медициналык илимдин жана саламаттыкты сактоонун актуалдуу проблемаларын изилдөөнүн айланасына топтогон.

Анын демилгеси менен патент кызматы түзүлүп, ишке киргизүү боюнча инженер жалданган, бул институтта ойлоп табуунун өнүгүшүнө өбөлгө түзүп, иштеп чыгууларды киргизүүнү жана аларды ишке киргизүүнү тездеткен.

Арстанбек Мурзалиевич кыйын убакта – өткөөл маалда ректор болду. Арстанбек Мурзалиевич бул мезгилдеги бардык кыйынчылыктарды түшүнүп турган: өндүрүштүн төмөндөшү, экономикалык кыйынчылык, дисциплинанын кескин төмөндөшү, бирок ал андан ары окуу жайдын жана мугалимдер жамаатынын өнүгүү жоопкерчилигин өзүнө алган. Өзүнүн ишиндеги ушул жооптуу мезгилинде ал төмөнкүдөй принциптерди карманган: ага чейин жамаат тарабынан топтолгон бардык жакшы жана оң нерселерди сактап калуу, ошондой эле, эскилиги жеткен нерселерди жаңы жана жакшыраак нерселерге реалдуу түрдө алмаштыруу мүмкүнчүлүгү пайда болгонго чейин сындырууга, талкалоого жол бербөө. Ошол эле учурда, ал гуманитарлаштыруу, демократиялаштыруу, кайрымдуулук процесстерине жана базар экономикасынын негиздерине таянып, институттун жашоосуна медициналык кадрларды даярдоонун сапатын жогорулатуу үчүн зарыл болгон жана

жаңы принциптерди, ченемдерди жана ишмердүүлүктүн формаларын киргизген.

А.М.Мурзалиевдин жетекчилиги астында жана жигердүү катышуусу менен Россия, АКШ, Түркия ж.б.у.с. жогорку медициналык окуу жайларынын тажрыйбаларын изилдеп, Кыргыз мамлекеттик медициналык институтун өнүктүрүүнүн концептуалдык жолдору иштелип чыкты - жаңыга өтүү окуу планы ишке ашырылды: жалпы практикалык адистерди даярдоо планы. Учурдагы реалдуулукту эске алуу менен, билим берүү кызматтарынын бир бөлүгү чет элдик студенттерди окутуу үчүн факультет тарабынан ачылган (Индия, Мозамбик, Пакистан ж.б.).

А.М. Мурзалиевдин демилгеси менен Жалал-Абад шаарындагы медициналык окуу жайда, Ош шаарындагы педиатрлар үчүн квалификацияны жогорулатуу кафедрасынын ассистенти, Оштогу медициналык факультеттерде жана Кыргыз-Орус (Славян) университеттеринде даярдоо бөлүмү ачылган.

Арстанбек Мурзалиевич медициналык университеттин жана республикабыздын дарыгерлеринин ийгиликтери жалпы жамааттын жакшы уюшулган эмгеги аркылуу жаралды деп эсептейт, жана бул жалпы асыл ишке ал өзүнүн да чоң салымын кошкон.

Арстанбек Мурзалиевич баш тамга менен жазылган дарыгер катары адамдардын башынан көптөгөн азап-тозокторду көргөндүктөн, адамдарга ар тараптуу жардам көрсөтүүгө умтулат. Ал республикада кайрымдуулук жана кайрымдуулук үчүн кыймылдын башатында турат: Республикалык кайрымдуулук фондунун төрагасы болгондуктан, кайрымдуулук иш-чараларына активдүү катышат.

Академик А.М. Мурзалиев коомдук пайдалуу иштерге активдүү катышат: көп жылдар бою Кыргызстандын Са-

ламаттыкты сактоо министрлигинин Илимий медициналык кеңешинин төрагасынын милдетин аткарган, КРнын УИАнын президиумдун мүчөсү, республиканын невропатологдорунун илимий медициналык коомунун төрагасы.

Арстанбек Мурзалиевичтин илимий жана практикалык жетишкендиктери ага «Республиканын эмгек сиңирген дарыгери» наамын ыйгаруу менен белгиленди (1974-ж), УИАнын мүчө-корреспонденти 1977-ж, УИАнын анык мүчөсү 1984-ж, Илимге Эмгек сиңирген ишмер сыйлыгы 1991-ж, КРнын Мамлекеттик премиясынын лауреаты 2011-ж.

Арстанбек Мурзалиевич Кыргыз Республикасынын Жогорку Советинин эки чакырылышында депутат (1985-1995 жылдары) болгон, Советтер Союзунун медалдары, Кыргыз Республикасынын «Даңк» медалы, «Манас» ордени, бир канча жолу республиканын Жогорку Советинин Президиумунун, Саламаттык сактоо министрлигинин жана Билим берүү жана илим министрлигинин Ардак Грамоталары менен сыйланган.

Академик А. Мурзалиев кызыкпаган жана алектенбеген неврологиянын бир дагы бөлүгү жок. Ал эң мыкты клиник жана эрудициялуу окутуучу. Анын 200дөн ашуун илимий иштери жарыяланган, анын ичинде 20дан ашыгы окуу-методикалык колдонмолор жана монографиялар. Арстанбек Мурзалиевдин жетекчилиги астында 5 илимдин доктору жана 20дан ашык илимдин кандидаттары чыгышкан.

Азыркы маалда Арстанбек Мурзалиевич бир катар аспиранттардын илимий жетекчиси. Ал КММАнын неврология жана клиникалык генетика кафедрасынын профессору болуп эмгек жолун улантып, ошондой эле КММАнын ректорунун кеңешчиси катары өзүнүн бай педагогикалык, уюштуруучулук, илимий тажрыйбасы менен бөлүшөт.

Жогоруда айтылгандардын бардыгын жыйынтыктап жатып, академик А.Мурзалиев өзүнүн бүт өмүрүн кыргыз неврологиялык кызматынын калыптанышына арнагандыгын мойнубузга алабыз. Азыркы Кыргызстандагы невропатологдордун бардыгы анын окуучулары. Медициналык жолдон тышкары, академик Медициналык жолунан тышкары, А.Мурзалиевдин көп кырдуу таланты анын Кыргыз мамлекеттик медицина академиясы – КММАнын башчысы катары ага «флагмандык» деңгээлге жетүүсүнө өз жемишин берди.

Ошондой эле, академик Мурзалиев А.М. элдин кызыкчылыгы үчүн саясий жана мамлекеттик иш-чараларга активдүү катышкан. Анын кыргыз эли алдындагы кызматтары бир нече жолу мамлекеттик жогорку сыйлыктар менен бааланган. Албетте, ал Кыргызстандын медицинасында, илиминде жана билим берүүсүндө көрүнүктүү инсан жана анын көп жылдык ардактуу эмгеги мамлекет тарабынан эң жогорку баага татыктуу.

Окуучулары жана кесиптештери аны мааракеси менен куттуктап, чың ден-соолук жана көп жылдар бою мындан аркы үзүрлүү эмгектенүүнү каалашат.

Окуучулары жана кесиптештери

Государство высоко оценило заслуги Арстанбека Мурзалиевича

Академику Национальной академии наук Кыргызской Республики, почетному заведующему кафедрой неврологии и медицинской генетики Кыргызской Государственной медицинской академии имени И.К.Ахунбаева Арстанбеку Мурзалиевичу Мурзалиеву в мае 2021 года исполняется 90 лет.

Творческий, научный и жизненный путь, который прошел Арстанбек Мурзалиевич вызывает огромное восхищение и громадное уважение! Завершив учебу в медицинском институте в 1952 году и клиническую ординатуру на кафедре неврологии, Арстанбек Мурзалиевич продолжил обучение в аспирантуре и докторантуре в знаменитом научном центре - НИИ нейрохирургии им. Академика Н.Н. Бурденко в Москве, где успешно защищает кандидатскую (1958 г.) и докторскую (1966 г.) диссертации. После возвращения домой, он начинает работу в родном Кыргызском Государственном медицинском институте, пройдя все этапы служебного роста от ассистента, доцента, профессора - заведующего кафедрой, проректора до ректора института. Параллельно происходит и его становление как практикующего невролога - долгий и тернистый путь от простого врача до академика Национальной Академии Кыргызской Республики.

Арстанбек Мурзалиевич по праву считается основоположником и организатором неврологической науки не только в Кыргызстане, но и во всей Центральной Азии, ведь в той или иной степени практически все неврологи этого региона соприкасались с его деятельностью, обучаясь

и совершенствуясь у него. Этому подтверждением являются многолетние теплые дружеские отношения с моим шефом - проф. Кайшибаевым С.К. Дружба между ними во многом повлияла и на становление неврологической службы Казахстана. Арстанбек Мурзалиевич оказывал громадную научно-практическую, лечебно-методическую помощь неврологам страны, выступая на многочисленных конференциях в Алматы, участвуя в работе диссертационного совета в качестве оппонента, являясь рецензентом при публикации сборников научных работ, монографий и учебников наших казахских коллег.

Из моих личных воспоминаний: я имел честь познакомиться с Арстанбек Мурзалиевичем в 1989 году в период проведения им заседания Всесоюзной проблемной комиссии по неврологии в Бишкеке и в Чолпон-Ате. При проведении этого форума в полной мере раскрылся его огромный организаторский, научный и человеческий потенциал. Всю теплоту души проф. Мурзалиева и его коллег неврологов Кыргызстана мы ощутили, буквально, с первой встречи, когда нас очень тепло, по родному, встретили и разместили в лучших гостиницах Бишкека, а по тем временам это было очень непросто. Тогда я и познакомился с его помощниками: доцентом Ч.Т.Токтомушевым, доцентом Ж.Ж.Тургумбаевым, несколько позже с профессором Ф.А.Юсуповым, дружба и теплые братские отношения с которыми продолжаются до настоящего времени.

Конференция прошла на очень высоком научно-методическом уровне, были интересные насыщенные доклады по различным аспектам неврологической патологии. Принимали участие видные неврологи Советского Союза: академик Гусев Е.И., профессор Карлов В.А., профессор Завалишин И.А., из Узбекистана приехал известный ака-

демик Н.М.Маджидов с представительной делегацией, из Таджикистана профессор А.М.Пулатов, по учебнику которого учились студенты-медики Кыргызстана. Абдумажит Мусаевич был очень популярен в Киргизии как автор учебника по неврологии и, вообще он был обаятельным, эрудированным человеком. Из Казахстана в конференции принимали участие 10 человек: непосредственно из Алматы были доцент Туруспекова Х.Х. (проработавшая на кафедре нервных болезней нашего университета до конца своей жизни), к.м.н. Г.А.Дущанова (в последующем профессор, д.м.н., зав. кафедрой неврологии Шымкентской медицинской академии), Т.Т.Бокебаев (в последующем профессор, д.м.н., зав. кафедрой неврологии в Государственном медицинском университете Астаны) и я.

Кроме научной составляющей конференции особо впечатлила культурная программа, включавшая знакомство и экскурсию по невероятно красивому, утопающему в зелени городу, поездку в высокогорное, красивейшее урочище Ала Арча с конными прогулками по ущелью, шикарнейшей баней, и, конечно же, не менее шикарным дастарханом. А в выходные дни все делегаты выехали в город Чолпон-Ата на побережье замечательного озера Иссык-Куль, где совместно с отдыхом (купание в уникальном источнике здоровья), продолжались дискуссии и обсуждение неврологических проблем.

Когда в нашем медицинском университете создали диссертационный совет по защите кандидатских диссертаций, многие работы направлялись на экспертизу на кафедру неврологии и медицинской генетики Кыргызской Государственной медицинской академии, которую возглавлял академик А.М.Мурзалиев. В результате, наш диссертационный совет всегда получал объективные взве-

шенные отзывы, открывшим дорогу в науку многим неврологам Казахстана и других стран. Это коснулось и лично меня: при защите докторской диссертации в Ташкенте, ведущим учреждением по внешнему отзыву была Киргизская государственная академия в лице академика А.М. Мурзалиева, положительно оценившая мою работу, чему я был искренне рад и приношу огромную благодарность и признательность Арстанбек Мурзалиевичу. В дальнейшем, в деятельности диссертационного Совета, когда он стал докторским, принимали участие видные специалисты-нейрохирурги из Кыргызстана, такие, как академик М.М.Мамытов, профессора К.Б.Ырысов и Б.Ж.Дюшеев, с которыми мы неоднократно встречались уже на берегах замечательного озера Иссык-Куль в рамках конференций «Иссыкульские чтения», на юбилейных конференциях академика М.М.Мамытова.

В научном сообществе Арстанбек Мурзалиевич выделяется глубиной и оригинальностью своего научного мышления. Научные интересы академика А.М.Мурзалиева касаются практически всех разделов клинической неврологии. Им опубликовано свыше 200 научных работ, в том числе более 20 учебно-методических пособий и монографий, под его руководством выполнены и защищены 5 докторских, 20 кандидатских диссертаций.

Его работы посвящены многим, весьма актуальным проблемам современной неврологии. Это и комплекс работ, посвященный клинко-диагностическим, иммунологическим аспектам диагностики и лечения опухолей головного мозга с разработкой весьма важных ликвородинамических тестов, и комплекс работ, включавший различные клинко-диагностические аспекты рассеянного склероза в азиатской популяции. Особое внимание заслуживают ра-

боты по сосудистым заболеваниям головного и спинного мозга. Арстанбек Мурзалиевичем и его учениками были изучены эпидемиологические, клинко-диагностические особенности течения инсульта в зависимости от региона и высоты проживания пациента, определены патогенетические особенности течения сосудистых заболеваний головного и спинного мозга, разработаны рекомендации по рациональному питанию для инсультных больных.

Значительное место в сфере научных интересов академика занимают и заболевания периферической нервной системы. В ходе исследования последних была проведена серия работ, посвященная изучению болей в спине, с выявлением значимости аутоиммунных механизмов, психосоматических, соматопсихических расстройств, коррекция которых существенно повышала эффективность лечения и качество жизни пациентов.

Весьма важно то, что академиком А.М.Мурзалиевым введено, расширено и дополнено понятие «Горная неврология», что дало возможность более интенсивного и детального изучения разнообразных неврологических расстройств в контексте высокогорья.

Эти классические работы Арстанбека Мурзалиевича сохраняют свою актуальность и используются в клинической практике врачами-неврологами Средней Азии и в настоящее время.

И конечно, Арстанбек Мурзалиевич является прекрасным педагогом, на лекциях которого выросло не одно поколение врачей - специалистов различных профилей. Его лекции, посвященные весьма актуальным проблемам современной неврологии, отличаются глубиной и содержательностью изложения, ясностью и доходчивостью материала для слушателей, ведь в них для себя что-то новое

может подчеркнуть и опытный специалист, и студент-медик. Необходимо отметить то, что общение с профессором А.М. Мурзалиевым в значительной степени расширяет кругозор и глубину тех рассматриваемых клинических проблем у коллег неврологов, особенно у молодых исследователей. Академик А.М. Мурзалиев подготовил целый отряд высококвалифицированных специалистов-неврологов, которые работают во многих регионах Кыргызстана и Центральной Азии.

За всю свою долгую и содержательную жизнь профессор А.М. Мурзалиев занимал с неизменным успехом большое количество административно-управленческих должностей. Он был длительное время ректором Кыргызского Государственного медицинского института, Председателем Ученого Медицинского Совета Министерства здравоохранения Кыргызстана, членом президиума Национальной академии наук Киргизии, в настоящее время является бессменным Председателем общества невропатологов республики.

Государство высоко оценило заслуги Арстанбека Мурзалиевича. Ему присвоено почетное звание «Заслуженный врач республики», «Заслуженный деятель науки», Лауреата Государственной премии Кыргызстана, он избран академиком НАН республики. Он был депутатом Верховного Совета Кыргызской Республики двух созывов, награжден многими орденами и медалями Советского Союза и Кыргызской Республики.

Вся жизнь академика Мурзалиева А. М. посвящена становлению неврологической службы Советского Союза, Кыргызской Республики и стран Центрально-Азиатского региона. Он внес огромный вклад в развитие неврологической науки Кыргызстана, в воспитание нескольких

поколений врачей-неврологов и врачей смежных специальностей Центрально-Азиатского региона, в укрепление дружбы народов Казахстана и Киргизии, в сотрудничество неврологов наших стран.

И в настоящее время Арстанбек Мурзалиевич продолжает активно участвовать общественной, научной и педагогической жизни Киргизии, продолжая проводить консультации, читать лекции, делиться своим огромным опытом с учениками, коллегами.

Казахские неврологи, его коллеги поздравляют академика Мурзалиева А. М. с замечательным юбилеем, желают ему крепкого здоровья, дальнейшей творческой работы на долгие годы, а также плодотворного, долговременного сотрудничества на благо народов и неврологов Кыргызстана и Казахстана.

Еркин НУРГУЖАЕВ

Президент ОО «Ассоциации неврологов Казахстана»,

Профессор кафедры нервных болезней с курсом нейрохирургии НАО

«КазНМУ им. С.Д. Асфендиярова».

Искусство врача и педагога

Научные направления современной неврологической школы неразрывно с деятельностью ее основателей-профессоров Т.Д. Лещенко, Б.С. Бейлина, А.Ф. Усмановой. В настоящее время возглавляет отечественную неврологическую школу академик НАН Кыргызской Республики, доктор медицинских наук, профессор А.М. Мурзалиев. Ученик выдающегося советского невропатолога М.Ю. Раппорта.

Академик А.М. Мурзалиев развивал республиканскую неврологию в актуальных направлениях, охваты-

вая практически значимые проблемы для национального здравоохранения, включая междисциплинарные вопросы, а именно клинико-нейрофизиологические исследования при цереброваскулярных заболеваниях, нейроинфекции, дегенеративные заболевания, аутоиммунные проблемы в неврологии, горная невропатология, опухоли и травмы. Благодаря этому в Кыргызской республике выросли национальные кадры неврологов, включая ангионеврологов, вертебрологов, нейроиммунологов, нейрохирургов.

Большим вкладом явилось изучение цереброваскулярной патологии в горной местности, по которым республика относится к неблагоприятным зонам. Так, высокогорные факторы составляют этиологическую совокупность, обуславливающую возникновение неадаптивных острых нарушений мозгового кровообращения. Несомненно, хотелось отметить и следующий факт. Одними из первых неврологи Кыргызстана под руководством профессора А.М. Мурзалиева провели новаторские исследования в области радионеврологии. Так, больных обследовали радиоизотопными методами, а затем изучали их кормление в остром периоде инсульта. Совместно с радиологами было предложено лечение радиоактивным йодом 131 больных синингомиелией. Как вариант иммуномодулирующей терапии предложен метод лечения больных церебральным арахноидитом радоновой водой. Длительно наблюдались и проходили обследования лица, подвергшихся воздействию малых доз ионизирующего излучения, мало изученного направления и особо актуального для республики в условиях наличия хвостохранилищ с радиоактивными отходами. Преимущество и междисциплинарный подход к исследованиям под руководством академика А.М. Мурзалиева отмечаются и в отношении клинико-физиологичес-

ких проявлений, их связи с нарушением вегетативной регуляции, адаптивными механизмами при патологических состояниях нервной системы.

Для молодых докторов не одного поколения состоявшихся неврологов запоминающимися, яркими впечатлениями остаются клинические разборы профессора А.М. Мурзалиева. Приглашались выдающиеся деятели врачебного искусства, связанные с пограничными патологическими состояниями. Частыми гостями на наших разборах был академик М.М. Миррахимов, академик М.М. Мамытов, профессор И.Т. Калюжный, профессор В.В. Соложенкин и многие доктора различных специальностей. К разборам скрупулезно готовился сам Арстанбек Мурзалиевич и его ученики, разбирая семиологию заболевания, топический диагноз, клинический диагноз и его обоснование, стратегию ведения больного, лечение. Особым моментом было оглашение диагноза для пациента и родственников больного. Процесс этот был своеобразным «ритуалом», преследуя этические и диентологические аспекты в медицине. Без суеты с должным обоснованием и логической последовательностью описывалось заключение и оформлялось документально в истории болезни со всеми протокольными составляющими.

С большой отдачей и заинтересованностью отличались заседания общества неврологов КР, возглавляемые и по сегодняшний день академиком М.М. Мурзалиевым, проводившиеся каждую третью неделю каждого месяца из года в год. На заседаниях обсуждались последние достижения в неврологической науке и смежных дисциплинах, разборы диагностических сложных и труднокурабельных больных. Отчеты профильных неврологических отделений с анализом их деятельности, что также являлась большой

школой непрерывного обучения для неврологов и преемственностью между этапами оказания специализированной помощи.

Главной парадигмой академического образования медицинского профиля является научить студента, ординатора, аспиранта, соискателя умению учиться, находить, усваивать, анализировать, формировать клиническое мышление, эффективно применять новую информацию с использованием творческих подходов в научно-исследовательской работе. Академик А.М. Мурзалиев неустанно преподавал студенчеству, читает классические лекции для ординаторов, с большой заинтересованностью руководит аспирантами, докторантами и соискателями, убедительно направляя, задавая поучительные вопросы.

Впечатляющие встречи за круглым столом дома или на даче в родном селе, юбилейных событиях у Арстанбека Мурзалиевича являются незабываемым прикосновением к академической культуре и роскошью человеческого общения, которые неразрывно связаны с каждодневными рабочими буднями, опытом и профессиональным ростом.

Врачевание не ремесло, а искусство и этому мы учимся у наших Учителей...

Тынар МУСАБЕКОВА

Заведующая кафедрой неврологии, нейрохирургии и медицинской генетики Кыргызско-Российский славянский университет, к.м.н., доцент

Мой Наставник, мой хранитель

В жизни моей путеводитель

Всех Ваших благостей ко мне не счесть

Благодарю за то, что Вы в моей жизни есть.

Наставник... Кто он?

Наставник это тот, кто обучает, может научить чему-либо. Или это человек, который лишь направляет, дает правильное указание пути. Или это человек, который всегда рядом, в хорошие и плохие твои времена, всегда поддерживающий, вдохновляющий тебя. Наставник - это человек, который верит в тебя, несмотря на твои ошибки и неудачи, который всегда искренне радуется твоим любым достижениям. Мне кажется, наставник, порой даже выше или находится на одном пьедестале с твоим родителем; ведь родитель дал тебе самое главное - жизнь, но наставник научил тебя, как прожить ее.

В моей жизни случилось так, что моим учителем, наставником во врачебной, научно-педагогической деятельности и в жизни является Арстанбек Мурзалиевич.

А началось мое знакомство с Арстанбеком Мурзалиевичем в студенческие годы, когда еще молодым человеком с огромной долей юношеского максимализма и малым пониманием практического здравоохранения, я пришел на осмотр больных с ним. И вот, Арстанбек Мурзалиевич дал мне первое задание - описать больного с рассеянным склерозом. Казалось бы, что тут сложного? Диагноз ясен, больной конкретен. Но описание его заняло у меня несколько дней и резюмировалось в виде 5 страниц текста. Еще в институте нас учили, что правильно собранный анамнез это половина верного диагноза. Так вот, благодаря Арстанбек

Мурзалиевичу, я понял, что это не только верный диагноз. Сбор анамнеза - это целый процесс проникновения врача в душу пациента, порой закрытую даже для самых близких родственников. И это, в какой-то мере, «слияние душ» врача и пациента и есть залог успешного лечения больного. Верно, лекарства, процедуры очень важны для излечения болезни пациента, но как говорится, врач должен лечить не болезнь, а больного. Вот истина искусства врачевания. Этому меня научил Арстанбек Мурзалиевич. И уже сейчас, опираясь на свой 30-летний стаж невролога, я понимаю, как он был прав.

Далее была ординатура. Еще тогда, я гордился тем, что у меня за плечами 6 лет учебы в институте и, завершив ординатуру, я «наконец закончу учиться» и начну работать врачом. Но Арстанбек Мурзалиевич, своим примером, не указывая, не заставляя, а мягко, но уверенно показывал, что врач - это «вечный ученик». Это человек ищущий, многострадальный, не удовлетворенный, сомневающийся, жаждущий узнать истинную причину недуга. Этот важный навык учиться и учиться все время и оставаться «вечным учеником» был заложен во мне Арстанбеком Мурзалиевичем. Эта потребность открывать и листать книги вновь и вновь, перечитывать уже сто раз прочитанное и всегда находить что-то новое для себя - и есть основной задаток исследователя, основа научно-исследовательской деятельности. Уже, будучи аспирантом, вспоминая себя, сейчас понимаю, что Арстанбек Мурзалиевич, проверяя мою диссертационную работу всего лишь за одну ночь, а я ее писал месяцами, многократно возвращал рукопись на доработку не потому, что она была «ужасной», а потому что, он добивался совершенствования точности и искусности изложения материала мною. Так ненавязчиво, но упорно,

не давая отчаиваться, а поддерживая всякий раз, когда уже хотелось все бросить, великий учитель возвращал во мне зерно исследователя, воспитывал во мне научного сотрудника.

Еще в своей памяти, я нежно храню воспоминания о моей преподавательской деятельности.

Все началось с подвального помещения. Подвал, где на тот момент находилась кафедра неврологии. Кабинет - маленький, серенький, убогий и находящийся где-то сбоку от «алма матер». И я - молодой преподаватель с большими амбициями. Что может чувствовать человек, только что окончивший институт и с глазами полными сияния, ждущий от судьбы благословения, увидев это? Только отчаяние и непонимание того, что происходит. Мечты и реальность были другими. Но, спустя годы, я понимаю, что это был действительно самый дорогой подарок судьбы, завернутый и спрятанный от посторонних глаз в невзрачную обертку. Это был кабинет Арстанбека Мурзалиевича, где он начинал свою деятельность, где позже и я начал свою работу. Я был воодушевлен тем, что нахожусь в этом кабинете, и я учусь и учу других здесь. Это был не просто кабинет, а помещение, где стены хранили мысли, чувства моего наставника и до сих пор я с трепетом отношусь к нему, потому что у меня была возможность хоть как то соприкоснуться с деятельностью моего мастера. Поэтому, бывая в Бишкеке, я стараюсь прийти сюда, посидеть и вспомнить былое, счастливое, пусть трудное время, «зарядиться» той энергетикой, которая живет здесь. Эти воспоминания мне дороже всего, они замечательны.

Зная столько лет Арстанбек Мурзалиевича, не могу не отметить его качества характера. Он всегда мог подобрать слова поддержки, воодушевления любому человеку,

несмотря на его возраст, статус, регалии. Он всегда ценил, прежде всего, наличие человечности в личности. Почему? Мне кажется потому, что Арстанбек Мурзалиевич – сам не только личность с большой буквы, а человек в полном понимании этого слова. И правду говорят: «Величие великого человека в его простоте!». Вспоминается момент, когда я, прилетев с Оша и решив порадовать его, привез подарки. Что он сделал? Выгнал меня... В следующий раз я ему привез обычную многоразовую шариковую ручку. И он тогда спросил: «Чем твоя ручка хороша и отличается от других?». И сам ответил: «Тем, что в ней можно заменить пасту и ею вновь можно продолжать писать!». Я запомнил этот урок. Урок простоты, добродетели и человечности.

В итоге, я хочу сказать: «Да, я счастливчик!». Потому что, где бы я ни был, как бы себя не чувствовал, я твердо уверен, что рядом есть человек - великий, но в тоже время простой, гордый, но милостивый, строгий, но справедливый, благородный, человек с большой буквы, человек, который научил меня с нуля понимать суть болезни, а главное – больного - мой учитель-Арстанбек Мурзалиевич! Благодарю судьбу за нашу встречу!

Фурхат ЮСУПОВ

Доктор медицинских наук

Об академике А.М. Мурзалиеве...

Академик НАН КР, доктор мед. наук, профессор Арстанбек Мурзалиевич Мурзалиев – всесторонне развитая личность, прошедший научную подготовку в НИИ нейрохирургии имени академика Н.Н.Бурденко АМН СССР (г. Москва) и всю свою жизнь посвятивший университет-

скому образованию. Я впервые узнала его как проректора, затем как ректора КГМИ в 1990 году, когда я направлялась на продолжение своей научной работы в г. Москву во Всесоюзный эндокринологический научный центр СССР. Он проявил интерес, внимательно и строго ознакомился с моими документами и напутствовал к успешному завершению научной работы.

Именно в это время я его узнала, как очень скромного, воспитанного и исполнительного человека. Никогда не задавал лишних вопросов и всегда понимал ситуацию, потому что всем известно, что проводить научное исследование, завершать его – это сложный процесс, включающий в себя не только объективные, но и субъективные факторы.

Видимо, скромность и сдержанность были у него заложены с самого детства, потому что в его биографии нет резких поворотов при профессиональном росте и административной деятельности, резких и эмоциональных высказываний в любой ситуации, поэтому его всегда уважали, доверяли и его естественное поведение притягивало окружающих.

Его умение высказывать свои мысли, не затрагивая чувства, интересы и желания других, вызывает уважение к его личности и характеризует его как порядочного человека. Однако, Арстанбек Мурзалиевич не был никогда бесхребетным, имел свою точку зрения и не поддерживал в том, что может навредить.

Недаром говорят, что репутацию зарабатывают годами, а теряют в один момент. Арстанбек Мурзалиевич никогда не терял свою репутацию, он и сейчас остается таким, потому что он постоянно работает: на кафедре, продолжает научную, лечебную, образовательную и академическую деятельность, воспитывает молодежь.

У профессора хорошее воспитание и самовоспитание, никогда я не видела, чтобы он повысил голос и обидел кого-либо из сотрудников когда был проректором и ректором.

Только будучи трудолюбивым, он мог воспитать 15 кандидатов и 3 докторов медицинских наук, опубликовать более 210 научных работ, в т.ч. 6 монографий, 15 учебников и учебных пособий.

В беседе с ним он всегда сумеет грамотно и лояльно объяснить свою позицию и никогда не навязывает свое мнение окружающим. Несколько лет назад, когда он писал со своими сотрудниками руководство по неврологии, он вызвал меня обсудить некоторые вопросы неврологической патологии при сахарном диабете. Меня удивило, что он, будучи академиком, одинаково внимательно слушал, прислушивался к мнению окружающих: врачей, ассистентов, доцентов и профессоров.

К большому сожалению, сегодня, не часто встретишь порядочного человека. Это становится большой редкостью.

Для меня и моих сотрудников поколение академика А.М. Мурзалиева, академика М.М. Миррахимова, академика М.М. Мамакеева, академика С.Б. Даниярова, академика А.Р. Раимжанова, академика М.М. Мамытова, академика Д.К. Кудаярова является «золотым» поколением, у которого следует учиться жизни.

Поздравляем академика Арстанбека Мурзалиевича Мурзалиева с юбилеем! Желаем ему крепкого здоровья и творческих успехов!

Марина МОЛДОБАЕВА

Заведующая кафедрой пропедевтики внутренних болезней с курсом эндокринологии КГМА имени И.К.Ахунбаева, д.м.н., профессор

Спасибо Вам, дорогой академик

Мое первое заочное знакомство с академиком А.М.Мурзалиевым произошло очень давно, когда я училась в 6 классе средней школы, и то со слов моей мамы. Дело в том, что у моего отца – участника ВОВ, орденоносца, коммуниста, всю свою жизнь посвятившего работе в системе просвещения и народного образования, вследствие полученных ран, или «гуляющих осколков» в его теле, или же от гипертонической болезни, о чем мы, его семья, совсем не догадывались, произошел геморрагический инсульт. Папа несколько дней лежал без сознания, а А.М.Мурзалиев приехал на Иссык-Куль в г. Рыбачье, где мы жили в качестве светила медицины, консультанта-профессора. Им были даны рекомендации местным врачам по лечению и приглашение в клинику, где он заведовал неврологическим отделением для дальнейшего лечения и реабилитации папы. Мои родители находились в течение месяца у А.М.Мурзалиева. Здоровье папы, как нам казалось, полностью восстановилось и они вернулись домой, но через какое-то время случился повторный обширный инсульт, после которого мой отец умер, не приходя в сознание. Мне было на тот момент 13 лет. Конечно, он об этом не помнит, так как таких историй и пациентов у столь именитого врача было и есть великое множество.

Но в моем сознании закрепилась устойчивая мысль, что если бы в нашей семье был хоть один врач, то папу можно было спасти, можно было предупредить болезнь, заранее заметить и помочь. Я была младшим ребенком в семье. Мои старшие сестры и братья стали экономистами, учителями и инженерами, но вот врача в нашей семье не было. И у меня появилась четкая цель – стать врачом, как А.М.Мурзалиев.

После окончания средней школы я поступила в КГМИ на педиатрический факультет, который также я выбрала с подачи А.М.Мурзалиева, который сказал, что дети это самые нежные, чистые и искренние пациенты. Лечить их – это самое благородное дело. Но что значит судьба, начиная с третьего курса я стала посещать научный кружок по неврологии. Мы там писали рефераты на заданные темы, нам демонстрировали интересные клинические случаи. Там же на кафедре на 4-5 курсах мы с неподдельным интересом и вниманием слушали лекции А.М.Мурзалиева и вникали в суть неврологической науки.

На последнем курсе, на этапе распределения (в начале меня распределили в клиническую ординатуру по педиатрии к знаменитой Т.И.Покровской на базе 3-й детской больницы), стала известна информация от моего дяди, в то время работавшего в Академии наук, что в Институте физиологии и экспериментальной патологии высокогорья стал директором д.м.н., профессор Сороко С.И., приехавший из Института экспериментальной медицины (г. Ленинград), позже ставший член-корреспондентом НАН КР и член-корреспондентом РАН по специальности нейрофизиология. Я поехала в институт познакомиться, объяснила, что интересуюсь наукой и мне было предложено работать стажером-исследователем в лаб. нейрофизиологии. Так, одна из сотен своих сокурсников, я была распределена в научную лабораторию ИФ и ЭПВ АН Кирг.ССР, затем поступила в аспирантуру, стажировалась в отделе фармакологии Института экспериментальной медицины (г. Санкт-Петербург) в то время им руководила известный профессор Н.П.Бехтерева. Я обучилась стереотаксическим операциям вживления микроэлектродов в мозг животных и отведением от глубоких подкорковых структур и коры головного мозга биоэлектрической активности и многое другое. Через 5 лет после окончания мединститута я за-

щитила кандидатскую диссертацию «Перестройки биоэлектрической активности коры и подкорковых структур мозга кролика и их пространственно-временных взаимоотношений в условиях экспериментальной и природной гипоксии», в то время А.М.Мурзалиев работал ректором КГМА.

Шли годы, я также продолжала работать в ИФ и ЭПВ НАН КР, все время стремилась к новым результатам, проводила многочисленные исследования лиц, адаптирующихся к условиям высокогорья, выявлению особенностей ЭЭГ-параметров у горных жителей и неврологических пациентов с нарушениями мозгового метаболизма и кровообращения. Мы были участниками и делегатами I съезда невропатологов и нейрохирургов Кыргызстана, организованного в 2001 г. академиком А.М.Мурзалиевым. И все время стремилась равняться и проводить исследования на высоком уровне. И только через 20 лет после защиты кандидатской диссертации, я подошла к защите докторской диссертации. Каково же было мое удивление и восхищение, когда столь именитый профессор и специалист-невропатолог изъявил желание стать официальным оппонентом моей докторской диссертации «Перестройки механизмов саморегуляции мозга человека при адаптации в горах».

Я очень волновалась, так как критическая оценка моей работы таким видным, блестящим специалистом-невропатологом была очень важной. А он меня поддержал, отметив, что ЭЭГ-исследования, которые я провожу в условиях высокогорья на различных контингентах горного населения очень важны для медицины и физиологии, так как ЭЭГ-параметры лишь незначительно меняются в условиях покоя и являются информативными показателями, имеющих функциональное значение при оценке адаптивных состояний горцев. Мнение академика А.М.Мурзалиева до-

рогого стоит. Я благодарна за его поддержку результатов исследований лаборатории и института в целом.

Так оказалось, что по прошествии 28 лет после окончания мединститута я стала директором Института горной физиологии и медицины НАН КР и уже много лет заведуя лаб. нейрофизиологии. Нами выполняются исследования по комплексной оценке функционального состояния и здоровья населения высокогорных регионов КР, в том числе детей и подростков, изучаем нейрофизиологические, психофизиологические и иммунофизиологические особенности жизнедеятельности человека с разработкой методов оптимизации функционального состояния человека в горах и неблагоприятных условиях окружающей среды, а также эко-социальные вопросы устойчивого развития высокогорных регионов КР.

И все это благодаря врачебной и научной деятельности нашего дорогого юбиляра А.М.Мурзалиева. Его пример служения медицине и науке подвиг когда-то меня в выборе профессии и дальнейшему развитию в науке. Я много раз задумывалась, ведь если не было того факта соприкосновения с медициной, с неврологией, в частности, в столь юном возрасте, возможно, моя жизнь пошла бы в другом ключе. Выбор моей профессии был предопределен рассказами-воспоминаниями моей мамы о доброте и самоотверженном труде врача-клинициста, большого ученого и первого кыргызского невропатолога А.М.Мурзалиева.

Спасибо Вам, дорогой академик, что Вы явились в моей жизни тем удивительным примером, на который асе время хочется стремиться и равняться! Здоровья, долголетия и еще много творческих открытий!!!

Гүлнара ДЖУНУСОВА
Директор ИГФ и М НАН КР, д.м.н., профессор

К 90 летию академика НАН КР Мурзалиева А.М

Человек рожденный для великих дел – это о нём, о Арстанбеке Мурзалиевиче. Замечательный врач, человек с большой буквы. Удивительно мягкий, добросердечный, прекрасный руководитель и просто преданный своему долгу ученый, врач, организатор. Он прошел большую школу жизни. Был ассистентом невропатологом, доцентом и наконец стал профессором. Его талант дал ему на многие годы руководить сложной профессией-неврологией. Много сил и энергии он вложил в развитие КГМА. При его непосредственном участии, а он в это время занимал должность проректора по науке, широко наладились связи с учеными многих стран. Талант Арстанбек Мурзалиевича позволил ему, будучи ректором КГМА, в самые трудные времена сохранить и приумножить потенциал медицинской академии. Совмещая работу ректора и депутата Жогорку Кенеша Кыргызстана, он во многом способствовал развитию медицинской науке в стране.

Лично я, работая непосредственно под его руководством, будучи проректором по научной и лечебной работе, во многом познал глубину его творчества и предвидения всего нового и передового, что помогло мне в моей общественной работе.

Скажу кратко – это великий человек своего народа, умный, добросердечный, порядочный и благородный.

Пусть Всевышний даст ему многие и многие годы жизни. С любовью и уважением к Вам дорогой Арстанбек Мурзалиевич!

Вадим НАСЫРОВ
Заведующий кафедрой оториноларингологии КГМА, президент ассоциации отоларингологов, д.м.н., профессор

Как шеф правил мою диссертацию

Экзамен по неврологии. Все волнуются, боятся и я не исключение. Сдаю профессору. Душа в пятках. Тараторю то, что помню из учебника. А Арстанбек Мурзалиевич кивает и улыбается. На душе становится легче. Заканчиваю. Получаю пятерку. И не понимаю, чему же он так радовался? Я ведь рассказывала только то, что написано в учебнике. Начав преподавать поняла, какое это удовольствие, когда студент хорошо отвечает.

Разбирали больного. Тематического, по моей диссертации. Шеф учил меня разбираться в тонкостях, в микросимптомах. Пациент ушел. Шеф пристально смотрит на меня и спрашивает: «Ну и как? Что вы чувствуете?» Изумленно молчу. Я ничего не чувствую. Через много лет поняла, о чем шла речь. Об интуиции...

Как мы писали диссертации. Обычно не успевали во-время. Прятались, чтобы не попасть на глаза шефу. А он вызывал к себе, разговаривал так, что хотелось испариться. У него есть признак: если диссертант полнеет – значит сидит и пишет. Если худой, значит бегаёт и до письменного стола не доходит.

Как шеф правил мою диссертацию. Никто, наверно, так не помогал. Все прочитывал и большими кусками переписывал. Описание клиники переделывал. Научил классическому неврологическому языку. На всю жизнь.

В гостях у шефа. Шеф с супругой пригласили нас в свой сельский дом на природу. Поехало много неврологов. Большая веселая компания. Сначала немного смущались. Сидели за большим столом. Наелись. Шеф необыкновенно гостеприимно нас принимал. Тепло, уютно. Посидели во дворе. Потом вышли за дом на простор. Шеф немного про-

гулялся с молодежью. Фотографировались. Собирали цветы. Было необыкновенно хорошо. Арстанбек Мурзалиевич подарил нам счастливый редкий день.

Светлана ШЛЕЙФЕР
Доцент КРСУ, к.м.н.

Вы по призванию стали ведущим неврологом страны

Широко известному, глубокоуважаемому в нашей республике замечательному врачу-неврологу, педагогу, д.м.н, профессору кафедры нервных болезней и клинической генетики КГМА им.академика И.К.Ахунбаева, академику АН КР Арстанбеку Мурзалиевичу Мурзалиеву исполняется 90 лет со дня рождения. Юбиляр и в настоящее время продолжает работать на кафедре, отдавая свои глубокие знания и опыт в области неврологии студентам, врачам, подготовке высококвалифицированных специалистов – неврологов и труд его высоко оценен государственными и правительственными наградами.

Дорогой, глубокоуважаемый Арстанбек Мурзалиевич! Как Ваша сокурсница 13 выпуска студентов КГМИ (1947-1952), позже коллега по смежной кафедре госпитальной терапии №1 (зав.проф. Б.Г. Бажанов) искренне поздравляю Вас с юбилейным 90-летним днем рождения. Я Вас знаю очень давно и только с положительной стороны как по многолетней трудовой деятельности и как прекрасного семьянина, надежного и верного товарища, современника, активного общественного деятеля.

Вы по призванию стали ведущим неврологом страны. Даже в нашем выпускном фотоальбоме в отличии от подавляющего большинства студентов Вы оказались запечатленным с прекрасными педагогами кафедры нервных болезней как зав.каф.проф. Б.С.Бейлин, ассистенты

Ф.П.Яковлева, А.Ф. Усманова. Своими содержательными и интересными лекциями, практическими и кружковыми занятиями они привили Вам большой интерес к нервным болезням. Дальнейшее глубокое и широкое изучение этой специальности осуществлялось Вами в целевой аспирантуре, докторантуре в специализированном центре г.Москвы. Стали последовательно кандидатом и доктором медицинских наук, профессором и самым первым академиком АНКР из нашего 13 выпуска. Будучи многолетним зав.кафедрой нервных болезней и клинической генетики КГМИ, Вами подготовлено много поколений студентов, специалистов-неврологов, в том числе с учеными степенями кандидата и доктора медицинских наук. При этом, сочетая в отдельные периоды огромной и многолетней трудовой деятельности, с проректорством, вскоре ректорством в КГМА, должностью председателя Ученого Совета Минздрава КР. Как специалист-невролог, ученый принимал активное участие в консилиумах, консультациях больных при сложных по диагностике и тяжелых случаях в составе академиков других специальностей: М.Миррахимова, М.Мамакеева, М.Мамытова, чл.корр. Р.Оморова, ставшие со временем единомышленниками, друзьями. С академиком М.Миррахимовым было и научно-творческое содружество. В частности, сотрудники Вашей кафедры и НИИК (НЦКТ, директор М.Миррахимов) выполняли комплексную научно-исследовательскую работу по актуальной проблеме атеросклероза в т.ч. и сосудов головного мозга с его последствиями. Результаты исследований освещались на научно-практических конференциях, конгрессах, в том числе международных и широко публиковались.

В любой должности наш глубокоуважаемый юбиляр работал и работает с большой отдачей и пользой для людей,

особенно больных, студенчества с улучшением качества и условий их обучения. До сих пор помню свою большую радость, как в целом и кафедры, когда наша кафедра, как и другие в период начала ректорства глубокоуважаемого Арстанбека Мурзалиевича дополнительно оснастились по нашим обращениям, заявкам, самым необходимым для учебно-научного, лечебного процесса того времени. За неимением учебных комнат практические занятия велись в палатах больных, коридорах и чаще в 2х подлестничных площадках, где всегда шумно от хождения людей по этажам, разговорам. Это отвлекало студентов, да и нас, преподавателей. По ходатайству ректора А.Мурзалиева, руководство больницы выделило нам две комнаты для учебного процесса и одну лаборантскую. Из КГМИ получили новые столы, стулья, шкафы, госизданные учебные наглядные пособия, по разрешению ректора выкупили впервые пишущую машинку, приобрели необходимую аппаратуру и технику. Бесперебойно кафедра обеспечивалась необходимым и положенным канцелярско-хозяйственным товаром и т.д.

Все это позволило нам более качественно проводить учебно-научный, лечебный процесс.

Глубокоуважаемый Арстанбек Мурзалиевич! Еще раз поздравляю Вас со славным юбилейным 90 летним днем рождения и желаю здоровья, счастливого благополучного долголетия.

С самыми наилучшими поздравлениями и пожеланиями Вашей дорогой семье, сотрудникам кафедры нервных болезней и клинической генетики.

Однокурсница Неля ЮСУПОВА

доцент кафедры госпитальной терапии №1 с курсом профессиональных болезней, к.м.н, заслуженный врач КР

К 90-летию юбилею Академика А.М.Мурзалиева

В эти дни мы отмечаем 90-летие известного клинициста-невролога, блестящего педагога, уникального ученого, внесшего исключительный вклад в развитие неврологии и всей медицинской науки Кыргызстана, крупного организатора здравоохранения, доктора медицинских наук, академика Арстанбека Мурзалиевича Мурзалиева. Мне посчастливилось вот уже почти 50 лет быть среди десятков тысяч врачей, которые слушали его лекции, учились у него на обходах и консилиумах великому искусству врачевания. И сегодня мы по праву называем Арстанбека Мурзалиевича легендарной личностью, которая внесла неоценимый вклад в развитие медицинского образования и науки, а также в целом всего здравоохранения нашей страны!

Я поступил в тогда еще Киргизский государственный медицинский институт в 1970 году, более 50 лет назад. Уже на первых курсах мы стали слушать лекции и заниматься у выдающихся преподавателей и ученых. Навсегда остались в памяти такие корифеи, как заведующий кафедрой нормальной анатомии проф. А.Л.Лейтес, зав. кафедрой гистологии доцент К.М.Акылбеков, руководитель кафедры нормальной физиологии академик С.Б.Данияров, заведующий кафедрой патофизиологии, профессор А.Ю.Тилис, зав. кафедрой фармакологии М.Т.Нанаева и многие другие очень яркие и запоминающиеся преподаватели. Однако, нужно отметить, что для студентов-медиков первые годы обучения, когда преобладают теоретические и фундаментальные дисциплины, являются очень сложными.

Затем, самое интересное в обучении будущего врача начинается на старших курсах, когда на клинических ка-

федрах студенты впервые знакомятся с пациентами, когда начинается первое общение с больными, приобретаются начальные навыки физикального обследования и вырабатываются основы клинического мышления. И решающее значение в росте начинающего врача имеют его клиническое окружение, его учителя и наставники. И стоит заметить, что мне очень повезло, так как я слушал лекции и участвовал в клинических обходах таких знаменитых клиницистов Кыргызстана, как выдающийся хирург, академик Иса Коноевич Ахунбаев; первая женщина хирург-академик Какиш Рыскуловна Рыскулова; знаменитый интернист, академик Мирсаид Мирхамидович Миррахимов, профессора Иван Тимофеевич Калюжный, Борис Георгиевич Бажанов.

В кругу видных представителей интернистов-клиницистов в то время был и молодой профессор Арстанбек Мурзалиевич Мурзалиев, который заведовал кафедрой нервных болезней. Будучи студентом 4 курса, я помню, что Арстанбек Мурзалиевич обладал особой утонченной интеллигентностью, что проявлялось уважительным, демократичным отношением как ко всем коллегам, так и в студентам в том числе. С первых лекций по неврологии он привлек нас своим особым вниманием к больному, ярко демонстрируя коммуникативные навыки, необходимые любому клиницисту. Насыщенные самой современной информацией, но в тоже время очень доступные для понимания, лекции Арстанбека Мурзалиевича очень привлекали студентов. Хотя следует заметить, что неврология как клиническая дисциплина, является одной из самых сложных.

Уже после окончания ВУЗа, когда я учился в ординатуре под руководством выдающегося клинициста, академика М.М.Миррахимова, мне посчастливилось принимать

участие в консилиумах различных пациентов. Особенно запомнились несколько консилиумов, когда очень сложных пациентов с сочетанной патологией совместно консультировали Мирсаид Мирхамидович и Арстанбек Мурзалиевич. На мой взгляд, так же как академик Миррахимов был непревзойденным клиницистом-интернистом, такого же уровня клиницистом-неврологом является академик Мурзалиев. Для нас, молодых ординаторов и ассистентов, было настоящей школой клинического мастерства слышать и видеть, как они внимательно опрашивали пациента, тщательно проводили физикальное обследование, выявляя едва заметные отклонения, а затем глубоко и всесторонне обсуждали выявленные признаки и симптомы, и логически выходили на совершенно казалось бы неожиданные заключения. Особенно удивительно было видеть, как после таких совместных консилиумов выдающихся клиницистов, состояние пациентов улучшалось буквально на глазах.

Уже в последующем я узнал, что Арстанбек Мурзалиевич фактически еще будучи студентом проявил как клинические, так и научно-исследовательские наклонности. После окончания института он учится в клинической ординатуре на кафедре неврологии, а в 1955-1958 году едет в аспирантуру всемирно известного НИИ нейрохирургии имени академика Н.Н.Бурденко Академии медицинских наук СССР. В 1960 году он успешно защитил кандидатскую диссертацию на тему "Особенности клинического течения опухолей мозга, осложненного массивными кровоизлияниями в ткань опухоли".

Не останавливаясь, он усиленно продолжает исследовательскую работу и в том же институте в 1966 году, в возрасте всего 35 лет, защищает докторскую диссертацию

"Патология состава цереброспинальной жидкости при глиомах больших полушарий головного мозга и ее диагностическое значение".

Поражает широта научных интересов Арстанбека Мурзалиевича: от детальных описаний редких и сложных клинических случаев, до глубоких исследований роли спинно-мозговой жидкости и ликвородиагностики; клинико-функциональных проявлений, диагностики и лечения синдрома миелитического; клинико-физиологических методов диагностики и прогнозирования опухолевых процессов головного мозга; и особое внимание он уделял сосудистым заболеваниям нервной системы. Анализ публикационной активности академика Мурзалиева свидетельствует, что он изучал и обнаружил новые научные факты почти во всех разделах неврологии.

Несколько десятков работ отражают различные особенности течения неврологических заболеваний у жителей Кыргызстана, в том числе с учетом влияния высокогорья. В частности, перу Арстанбека Мурзалиевича принадлежат публикации по особенностям течения, диагностики и лечения высокогорного острого отека мозга; изменениям мозгового кровообращения в горах; эпидемиологии цереброваскулярных заболеваний в горной местности; характеристике циркуляторных изменений при инсульте в условиях высокогорья; организации неврологической службы в горных регионах страны и многие другие, что по праву позволяет считать академика Мурзалиева пионером высокогорной неврологии.

Здесь хотелось бы привести лишь несколько работ, которые хорошо отражают исследовательский, новаторский подход, присущий Арстанбеку Мурзалиевичу. Так еще 50 лет назад в монографии "Радионуклидные методы ис-

следований в клинике сосудистых заболеваний головного мозга" он с соавторами представил опыт новейших на тот момент диагностических радионуклидных подходов, и такая работа в последующем под его руководством проводится постоянно: внедряются нейрофизиологические, иммунологические, медико-генетические и другие методы. Уже в 1999 году в статье "Опыт применения компьютерной и магнитно-резонансной томографии в Кыргызстане" он описывает уникальные возможности современной визуализации патологических процессов в центральной нервной системе, без которых сегодня работу клиницистов невозможно представить. В недавней публикации (А.М.Мурзалиев и соавт., 2014) показано значение кардиоинтервалографии в оценке сосудистых реакций в остром периоде ишемического инсульта. А в статье "Генетический полиморфизм липопротеин-ассоциированной фосфолипазы А2 и развитие инсультов" (А.М.Мурзалиев и соавт., 2012) подчеркивается роль изучения полиморфизма генов в прогнозировании развития инсультов.

Клиническая и научная деятельность эффективно сочеталась с его организаторскими способностями. При его активном участии в Кыргызстане организовываются специализированные неврологические отделения, в Национальном госпитале открываются отделения медицинской генетики, инсультное, нейрохирургии; в Центральной научно-исследовательской лаборатории начинает функционировать сектор ангионеврологии. В результате основные результаты научных разработок оперативно внедрялись в практическую деятельность. Особенно рельефно это проявилось в организации цикла исследований по диагностике, лечению и профилактике цереброваскулярных заболеваний у населения Кыргызстана, который был удостоен

Государственной премии в области науки и техники 2011 года.

Выше я уже отмечал несомненный педагогический талант Арстанбека Мурзалиевича, увлекающий и студентов и ординаторов и аспирантов. Как заведующий кафедрой академик Мурзалиев все новое сразу же внедрял в учебный процесс, на кафедре использовались все новые образовательные технологии, для студентов выпускалось очень много учебных пособий. Настольными книгами студентов и врачей стали десятки учебных пособий и учебников, включая такие, как "Клиническая неврология", "Клинические лекции по невропатологии", "Заболевания нервной системы", "К методологии диагностической работы невролога" и другие. Символично, что в одной из недавних опубликованных проблемных лекций "Клинические подходы в лечении неврологических больных на современном этапе" (А.М.Мурзалиев, 2015), Арстанбек Мурзалиевич, делая обзор доказательных подходов, клинических руководств и стандартов, говорит о том, что "медицинская помощь по своей сути является "нестандартной", и врач в первую очередь должен выполнять основное правило: "Не навреди. Действуй чисто в интересах больного!". Академик Мурзалиев является создателем оригинальной кыргызской школы неврологов, подготовив десятки кандидатов и 5 докторов наук.

Организаторские способности академика А.М.Мурзалиева закономерно привели его к назначению проректором по научной работе (с 1978 года), а затем и ректором КГМА (1987-1996гг).

Невозможно даже вкратце перечислить его огромный вклад в развитие медицинской академии и всего медицинского образования Кыргызстана. И здесь нужно особо

подчеркнуть, что ректором Арстанбек Мурзалиевич стал в сложные годы заката СССР и образования независимого Кыргызстана. В переходный период, когда в стране из-за экономических проблем разрушились и исчезли такие производственные гиганты, как завод имени В.И.Ленина, завод имени Фрунзе и многие другие, стоило больших усилий сохранить учебные корпуса, клинические базы, а самое главное - высококвалифицированный профессорско-преподавательский состав. И, несмотря на гигантские сложности, под руководством академика А.М.Мурзалиева наша медицинская академия развивалась, была разработана концепция реформ с переходом на новые учебные планы, направленные на подготовку врача общей практики. С учетом экономической ситуации был начато постепенное внедрение контрактной формы обучения, открыт факультет для иностранных студентов. Все это послужило фундаментом для того, чтобы и сегодня Кыргызская государственная медицинская академия оставалась флагманом медицинского образования в Кыргызстане!

Заслуги Арстанбека Мурзалиевича высоко оценены правительством и народом: он удостоен высоких званий Заслуженного врача и Заслуженного деятеля науки Кыргызской Республики, избран академиком НАН КР, избран депутатом Верховного Совета Киргизской ССР. Он неоднократно награждался Почетными грамотами, медалями СССР, медалью "Данк", орденом "Манаса" и другими правительственными наградами. Но, самой высокой оценки и глубокой благодарности он заслужил от народа Кыргызстана: это и десятки тысяч пациентов, которым он спас жизни; это десятки тысяч его учеников врачей всех специальностей, которые сегодня работают не только во всех уголках страны, но и далеко за пределами Кыргызстана!

Я думаю, что родители уже при рождении спрогнозировали судьбу Арстанбека Мурзалиевича, дав ему имя, ассоциирующееся с могуществом и непобедимой сверхсилой и являющееся символом возвращения к жизни. Сегодня он - настоящий могущественный "Арстанбек" всей медицины Кыргызстана, который продолжает активно охранять и защищать здоровье граждан всей нашей страны! Хочу пожелать дорогому Арстанбеку Мурзалиевичу долгих лет активной деятельности и крепкого здоровья!

Нурлан БРИМКУЛОВ

*зав.кафедрой семейной медицины последипломного обучения КГМА имени И.К.Ахунбаева, д.м.н., профессор,
Заслуженный врач Кыргызской Республики,
лауреат Государственной премии в области науки и техники*

Наш учитель

Есть люди, к которым с первой встречи относятся с большим уважением. Арстанбека Мурзалиева я близко узнал, когда сдавал, будучи студентом, экзамены по неврологии, который очень сильно отличался по методу приема от других. Вначале, как обычно билет, ответ на него, а потом заранее подготовленный доклад и дискуссия по нему... Удивительно до сих пор помню название сообщения - «Дифференциальная диагностика между печеночной и почечной комами», помню вопросы, заданные академиком и его слова одобрения и напутствия...

Вот это педагогика - когда знания даются на всю жизнь!

Благодаря его интересу к научной работе ЦНИЛ, он практически не пропускал наши еженедельные совещания. Увлекательно было наблюдать научные пикировки

с академиком Данияровым С.Б., профессором Соложенкиным В.В., профессором Нанаевой М.Т., а когда мы осмеливались и с нами – Жапаровым Б.Ж., Тарарак Т.Я., Рачковым А.Г., Максutowым К.М. и другими. Вот, где можно было учиться академическому умению спорить и отстаивать свои позиции...

Не удивительно, что через несколько лет все мы успешно защищали докторские диссертации, а ЦНИЛ, впервые за много лет получил I категорию.

В 2000 – 2005 гг. в ЦНИЛ под руководством академика А.М. Мурзалиева выполнялась очень актуальная НИР «Предупреждение повторных церебральных инсультов», имеющая для нашей страны большое научно-практическое значение. До выполнения данной работы, лица, перенесшие повторный мозговой инсульт оставались без должного наблюдения неврологов, которые относили их к малоперспективной категории, в плане реабилитации.

В Кыргызстане заболеваемость церебральными инсультами составляла 3 случая на 1000 населения, смертность от которых вышла на второе место, достигая 46% в остром периоде. Свыше половины заболевших инсультами - это люди трудоспособного возраста. К сожалению, около 25% перенесших мозговую катастрофу оставались инвалидами, а 8% из них нуждались в постоянном постороннем уходе.

Важным аспектом проблемы цереброваскулярных заболеваний было предупреждение повторных ОНМК, которое базируется на коррекции модифицируемых факторов риска как этиопатогенетических, так и социально-бытовых. Согласно сообщению Общеввропейского Сопещения по ведению больных с инсультами необходимо было уменьшить смертность и заболеваемость инсультом в течение первых 2 лет до показателя менее 26%.

Наблюдение в течение двух лет за больными, перенесшими ишемический инсульт, показало высокую эффективность постоянного профилактического лечения, направленного на коррекцию основных факторов риска.

В частности им было рекомендовано: постоянный длительный приём гипотензивных и антиагрегантных препаратов, что снизило частоту повторных инсультов на 24-25,1 % и прогрессирование хронического нарушения мозгового кровообращения более чем на 40%. После перенесенного инсульта ХНМК на фоне регулярного приёма гипотензивных препаратов и антиагрегантов протекало в форме более лёгких неврологических синдромов.

Впервые в Кыргызской республике, занимающей одно из ведущих мест в мире по заболеваемости и смертности от церебральных инсультов, были внедрены профилактические мероприятия для предупреждения повторного ишемического мозгового инсульта, учитывающие особенности коррекции основных факторов риска у больных с цереброваскулярной патологией.

Будучи заведующим ЦНИЛ и соискателем-докторантам множество раз обсуждал с ним вопросы этиопатогенеза и терапии высокогорного отека мозга.

Благодаря моральной и научной поддержке консультантов – ректора и проректора по науке КГМИ удалось получить весомый грант, за подписью Министра МЗ СССР Е. Чазова (31.01.89, № 01-9/44) и представителя экспертного совета по медико-биологическим проблемам академика АМН СССР И.П. Ашмарина – на сумму 100 000 тыс. рублей, который обеспечил выполнение диссертации и оснащение ЦНИЛ современной аппаратурой.

В академике А.М. Мурзалиеве поражала мягкая доброжелательность при решении текущих производственных

вопросов и, в то же время жесткость в принципиальных вопросах.

Наш учитель всю жизнь не только проповедовал здоровый образ жизни, но и сам сохранил прекрасную память и физическую активность. От имени патофизиологов пожелаем ему долгих лет жизни на благо народа Кыргызстана!

Рустам ТУХВАТШИН

Лауреат государственной премии Кыргызской Республики в области науки и техники, доктор медицинских наук, профессор, зав. кафедрой патофизиологии КГМА им. И.К. Ахунбаева

Мазмуну

<i>Шайырбек Тагаев,</i>	
<i>Кириш сөз "Кыргыздан чыккан алгачкы невролог"</i>	<i>3</i>
<i>Мамбет Мамакеев, "Арстанбек кыргыз эли үчүн өзүнүн милдетин толугу менен аткарып берди"</i>	<i>8</i>
<i>Миталип Мамытов "Академик Арстанбек Мурзалиев – улуу инсан"</i>	<i>12</i>
<i>Дуйше Кудаяров, "Кыргыздын арасынан чыккан биринчи врач-невропатолог"</i>	<i>15</i>
<i>Индира Кудайбергенова, "Чыгаан окумуштуу, чыныгы окутуучу"</i>	<i>18</i>
<i>Рыскулбек Канаев, "Арстанбек Мурзалиев океандын тереңиндей билимге сугарылган адам"</i>	<i>20</i>
<i>Амантур Мурзалиев, "Кыргыз мамлекетине, кыргыз элине эмгеги сиңген академик"</i>	<i>23</i>
<i>Асан Жайлообаев, "Эмгеги менен элдин алкышына арзыган академик"</i>	<i>26</i>
<i>Жолдош Ашымов, "Арстанбек Мурзалиевич жалпы неврология мектептин негиздөөчүсү"</i>	<i>30</i>
<i>Жамалбек Тургумбаев, "Залкар устатым – академик Арстанбек Мурзалиевич"</i>	<i>31</i>
<i>Накен Касиев, "Арстанбек Мурзалиевич биздин тарыхыбызда сөзсүз калат"</i>	<i>35</i>
<i>Амангелди Мурзалиев, "Эл жүгүн аркалаган залкар адам"</i>	<i>39</i>
<i>Элмира Мамытова, "Бейтапты сөз менен дарылаган касиетке ээ"</i>	<i>42</i>
<i>Бактыгүл Мамадалиева, "Өрнөктүү өмүр"</i>	<i>45</i>
<i>Темирбек Алымбеков "Куттуу болсун – 90 жаш"</i>	<i>46</i>
<i>Шайырбек Тагаев "Эл сүйгөн дарыгер"</i>	<i>47</i>

<i>Окуучулары, кесиптештери</i>	
"Академик А.М. Мурзалиевдин эмгек жолу"	50
<i>Еркын Нургужаев, "Государство высоко оценило заслуги</i>	
<i>Арстанбека Мурзалиевича"</i>	57
<i>Тынар Мусабекова, "Искусство врача и педагога"</i>	63
<i>Фурхат Юсупов, Наставник... Кто он?"</i>	67
<i>Марина Молдобаева, "Об академике А.М. Мурзалиеве..."</i>	70
<i>Гүлнара Жунусова, "Спасибо Вам, дорогой академик"</i>	73
<i>Вадим Насыров, "К 90 летию академика НАНКР</i>	
<i>Мурзалиева А.М"</i>	77
<i>Светлана Шлейфер, "Как шеф правил мою диссертацию"</i>	78
<i>Неля Юсупова, "Вы по призванию стали ведущим</i>	
<i>неврологом страны"</i>	79
<i>Нурлан Бримкулов, "К 90-летнему юбилею Академика</i>	
<i>А.М.Мурзалиева"</i>	82
<i>Рустам Тухватшин, "Наш учитель"</i>	89

**АКАДЕМИК
АРСТАНБЕК МУРЗАЛИЕВ 90**

Түзгөн Шайырбек Тагаев
Башкы редактору *Шайырбек Тагаев*
Корректор *Бактыгүл Мундузова*

200c

АКАДЕМИЯ
НАУК КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Объем 6 п.л. Печать офсетная.

Формат 60x84¹/16.
Тираж 1000 экз.

Отпечатано в типографии "MirAs print".
Кыргызская Республика,
г., Бишкек ул.Т.Абдумомунова, 193.

